

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY**

Tomáš Garrigue Masaryk a jeho vztah k Rusům a Ukrajincům

Tomáš Garrigue Masaryk and His Relation to the Russians and Ukrainians

Vypracovala: Kristýna Martincová

Vedoucí práce: Mgr. Radana Merzová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně a uvedl/a všechny použité prameny.

V Olomouci, 17. 4. 2019

podpis

Děkuji Mgr. Radaně Merzové, Ph.D., za konzultace, vstřícný přístup a rady, které mi během zpracování bakalářské práce poskytla. Také bych chtěla poděkovat paní Růženě Kopečkové za cenné poznámky a čas, který mi věnovala. A především chci poděkovat své rodině za podporu při studiu.

podpis

Obsah

ÚVOD	5
1. HISTORICKÉ MEZNÍKY PŘED VZNIKEM ČESKOSLOVENSKA	7
1.2. DŮLEŽITÉ UDÁLOSTI V ČESKOSLOVENSKU PŘED RUSKOU POMOCNOU AKCÍ	8
1.3. ČESKOSLOVENSKO V OBDOBÍ PŘIJÍMANÍ EMIGRANTŮ Z RUSKA A UKRAJINY	10
2. RUSKÁ EMIGRACE DO ČESKOSLOVENSKA	11
2.1. UKRAJINSKÁ EMIGRACE DO ČESKOSLOVENSKA	13
3. MASARYK A JEHO VZTAH K UKRAJINĚ	15
4. MASARYK A JEHO VZTAH K RUSKU	18
4.1. POČÁTEK MASARYKOVA VZTAHU K RUSKU	18
4.2. KORESPONDENCE MASARYKA S RUSKÝCH PŘEDSTAVITELŮ	19
5. RUSKÁ A UKRAJINSKÁ EMIGRACE V ČESKOSLOVENSKU	27
6. INSTITUCE PRO RUSKÉ A UKRAJINSKÉ EMIGRANTY V ČESKOSLOVENSKU	30
6.1. UKRAJINSKÉ INSTITUCE V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU	33
6.2. MIMOŠKOLNÍ INSTITUCE	36
7. RUSKÉ DIVADELNÍ SPOLKY V ČESKOSLOVENSKU	38
7.1. RUSKÉ KOMORNÍ DIVADLO A PRAŽSKÁ SKUPINA MCHT	38
7.2. DIVADELNÍ SOUBOR MCHT	39
7.3. DIVADELNÍ SOUBOR MODRÝ PTÁK, ROMANTICKÉ DIVADLO A ĎAGILEVŮV BALET	40
ZÁVĚR	42
PE3IOME	44
ZDROJE	48

ÚVOD

Tomáš Garrigue Masaryk byl jednoznačně jedním z nejznámějších a nejvýznamnějších prezidentů v historii. Jeho jméno je známo nejenom u nás, ale také i v zahraničí. V Československu zastával prezidentský úřad v letech 1918-1935. Zasloužil se o velké množství státních a politických věcí, které měly a mají vliv na fungování státu dodnes. Stál například u zrodu Masarykovy univerzity v Brně, která nese jeho jméno. Mnozí z nás si ve spojitosti s touto osobností vybaví také to, že měl kladný vztah k východu, konkrétně k Rusku nebo Ukrajině.

Jelikož studujeme obor Ruština se zaměřením na hospodářsko-právní a turistickou oblast, tak se ve své práci zaměříme zejména na jeho vztah k Rusům a Ukrajincům. Budeme se snažit zacílit především na historické období působení Tomáše Garrigue Masaryka a na to, jak se formoval jeho vztah k těmto zemím. Budeme usilovat o to, abychom vypožorovali, jak se osobnost našeho prvního prezidenta formovala a jeho pohled na Rusko měnil. Zaměříme se zejména na jeho korespondenci s ruskými a ukrajinskými představiteli, abychom zjistili, co bylo předmětem navazování vzájemných kontaktů. Orientovat se budeme také na období, kdy byl ve funkci prezidenta a na jeho zahraniční cesty, při kterých nejen že navštívil Francii nebo Itálii, ale také několikrát Rusko, což pro nás bude stěžejní. Budeme se snažit zjistit, co bylo důvodem těchto cest a jestli pro něj nebo pro Československo měly tyto cesty přínos. Bude nás také zajímat, zda vztah Masaryka k těmto dvěma zemím byl pouze na úrovni kulturní, přátelské nebo taky politické. Pozornost bude věnována také ruské a ukrajinské emigraci v Praze a institutům, které působily v meziválečném Československu. V roce 1921 se odehrávala tzv. Ruská pomocná akce, kdy Masaryk spolu s dalšími, nejenže otevřel dveře Rusům, dokonce je zval do Československa. Jednalo se zejména o spisovatele, učence, studenty nebo novináře. Zaměříme se obzvláště na divadelní spolky, ale také na školy a další instituty, které byly založeny pro tyto příchozí migranty.

Je všeobecně známo, že Masaryk měl vztah k Rusku a vážil si ruské kultury a inteligence. Za jeho dob, byla Praha „pomocnou rukou“ ruským emigrantům. Pokusíme se zjistit, co formovalo Masarykův zájem a vztah k těmto zemím. Centrem naší pozornosti se stanou historické mezníky Československa a zemí východní Evropy, okolnosti, které směřovaly k tak velké emigraci občanů Ruska a Ukrajiny. V té době tedy budeme hovořit

spíše o SSSR a několika událostech, kterými si Ukrajina musela projít. Ať už se jedná o leden 1918, kdy byla vyhlášena ULR (Ukrajinská lidová republika), poté v říjnu 1918 vyhlášení ZULR (Západoukrajinské lidové republiky) a samozřejmě rok 1922, kdy se z formálně nezávislé Ukrajinské sovětské republiky stala součást SSSR. Tyto zásadní historické události měly také jistě vliv na ukrajinskou a ruskou emigraci.

Klíčovými událostmi si odpovíme na otázku, proč nastala taková situace, kdy se několik tisíc lidí rozhodlo pro emigraci a proč se pro ně útočištěm stalo právě Československo a zejména jeho hlavní město Praha. Bude nás zajímat situace ruských a ukrajinských emigrantů při příchodu do Československa a jejich vliv na naši společnost.

1. HISTORICKÉ MEZNÍKY PŘED VZNIKEM ČESKOSLOVENSKA

Česká společnost jako součást Rakousko-Uherska se na konci 19. století těšila, co přinese století nové. Je nutné podotknout, že naše země si prošla dlouhou a nelehkou cestou. Několik let však zužitkovávala liberální a konstituční prostředí Rakouska-Uherska. Společnost byla vyspělá, měla jasný státoprávní program, především díky občanské aktivitě, činnosti spolků a soudržnosti. Ale tradiční i nové politické strany prosazovaly takové politické programy, které nedosáhly úspěchu. Jejich hlavním cílem bylo také podílení se na správě veřejných záležitostí, ale tento záměr se postupem času více a více vzdaloval. Česká společnost si nebyla jistá rakouským vlastenectvím a většina se shodovala na tom, že není nutné dále setrvávat v tomto státoprávním rámci.

V období, kdy začala první světová válka, tedy v roce 1914, česká společnost zpočátku nebrala tak vážně to, jaký může mít průběh. Občané věřili, že nebude dlouhá. Do této chvíle je však nenapadlo, že na konci této události by mohl být nový Československý stát. Až na některé činitele, kteří nad tím začali přemýšlet a odbojově jednat.

Masaryk v začátcích první světové války svůj program směřoval především k reformě Rakousko-Uherska. Měl v úmyslu podílet se na vzniku samostatných zemí, a proto začal usilovat o zformování samostatného Československého státu. Tato idea se nezdála snadnou a nástin „nové Evropy“ vypadal příliš komplikovaný a náročný. V roce 1915 Masaryk odjel do Itálie. Později cestoval i do Francie a Velké Británie. Od roku 1916 existovala tzv. Národní rada Československá, kterou založil Masaryk spolu s Edvardem Benešem a Milanem Rastislavem Štefánikem. Masaryk byl předsedou této rady až do roku 1918.¹

V letech 1917-1918 podněcoval zrod československých legií. 18. října 1918 byla zveřejněna Washingtonská deklarace neboli prohlášení československé nezávislosti. Prvním prezidentem Československé republiky byl jmenován dne 14. listopadu 1918 Tomáš Garrigue Masaryk. Do této funkce byl v budoucnu zvolen ještě třikrát. Zejména vznik Československa v čele s prezidentem Masarykem měl velký význam pro budoucí otázku ruské a ukrajinské emigrace, jelikož Masaryk byl klíčovou osobností, která přispěla

¹ *České země a Československo ve 20. století* [online]. 2013 [cit. 2019-03-07]. ISBN: 978-80-87535-76-9. Dostupné z: file:///C:/Users/martkr03/Downloads/Ceske+zeme+a+Československo+ve+20.+století.pdf. str. 16-35.

k tomu, že ruští a ukrajinští migranti se mohli uchýlit do nově vzniklého Československého státu.

1.2. DŮLEŽITÉ UDÁLOSTI V ČESKOSLOVENSKU PŘED RUSKOU POMOCNOU AKCÍ

„Roku 1918 se dne 21.12. vrací Masaryk do Prahy a další den pak pronáší svůj první proslov k Národnímu shromáždění. Začátek jeho proslovu je znám, jelikož použil citát z kšaftu Komenského, že vláda věcí tvých se k tobě zas navrátí.“² Masaryk po válce viděl Evropu silnější. Měl za to, že právo vyhrálo nad násilím. Tyto své myšlenky popsal ve svém díle, které vydal roku 1920 „Nová Evropa“. Masaryk byl velmi osobitý prezident a měl výraznou autoritu. Přál si 50 let klidu a míru, aby se mohlo Československo rozvíjet. Jak z historie víme, toto přání zůstalo nevyslyšeno.

Nově vzniklý mezinárodní systém byl založen především na zachování bezpečnosti. V roce 1919 byla podepsána Versailleská mírová smlouva. Vznikla takzvaná Společnost národů, známá pod zkratkou SN. V Československu byl ministrem zahraničí Edvard Beneš, který byl zvláště velmi činným členem SN. Jeho funkce se za pár let projevila zejména v řešení záležitostí s ruskými a ukrajinskými emigranty. Cílem zahraniční politiky bylo obstarat záruku bezpečnosti. Nový stát Čechů a Slováků vnímal svoji nevýhodnou pozici ze strany Ruska a Německa. Hlavním vládním orgánem byl Národní výbor, jehož předsedou byl Karel Kramář, který se později, v době Ruské pomocné akce, podílel na finančním zabezpečení migrantů. Výbor se soustředil především na hospodářská a právní opatření nově vzniklého státu a na shromažďování finančních prostředků.³

Tento náboj a budování nových opatření, kterými se projevoval nově vzniklý stát, hrál důležitou roli o pár let později, kdy k nám přišla spousta běženců z Ruska a Ukrajiny. Vyskytla se jim možnost, najít útočiště ve stabilní zemi, která navíc patřila k jedné z nejvyspělejších v Evropě.

² Tomáš Garrigue Masaryk, prezident 1918 - 1935. *Volba Prezidenta České republiky* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: http://www.volba-prezidenta.cz/tomas_garrigue_masaryk_prezident_1918__1935/.

³ *České země a Československo ve 20. století* [online]. 2013 [cit. 2019-03-07]. ISBN: 978-80-87535-76-9. Dostupné z: <file:///C:/Users/martkr03/Downloads/Ceske+zeme+a+Ceskoslovensko+ve+20.+stoleti.pdf>. str.16-35.

„Základním kamenem československého státního systému se stala ústavní listina ČSR z 29. února 1920, svěřující rozsáhlou zákonodárnou moc dvoukomorovému Národnímu shromáždění, volenému na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva.“⁴

V období první republiky bychom si mohli rozdělit politické strany na sociální, politické, náboženské, národnostní nebo podle stavovské skladby jejich členské základny. Odlišovaly se od sebe svojí velikostí a vlivem. Není pochyb, že měly moc ovlivnit veřejný život a formování systému, který byl důležitým bodem proto, aby stát fungoval a v budoucnosti mohl zaopatřit takové množství emigrantů.

⁴ *České země a Československo ve 20. století* [online]. 2013 [cit. 2019-03-07]. ISBN ISBN: 978-80-87535-76-9. Dostupné z: <file:///C:/Users/martkr03/Downloads/Ceske+zeme+a+Československo+ve+20.+stoleti.pdf>. str.33.

1.3. ČESKOSLOVENSKO V OBDOBÍ PŘIJÍMANÍ EMIGRANTŮ Z RUSKA A UKRAJINY

Tragédie první světové války zanechaly touhu po příměří nejen, co se týká hlediska politického, ale především obyčejného života občanů. Lidé, kteří ztratili své blízké, se s těmito těžkými osudy byli nuceni vyrovnat. Přišla spousta změn. Byla legalizována osmihodinová pracovní doba, pracovalo se celý týden kromě neděle. Další novinkou bylo volební právo žen, které vzniklo roku 1920, a tím se ženy mohly více zařadit do politického dění. Na pracovní život měla špatný vliv hospodářská krize a nárůst nezaměstnanosti. Lidé ve volném čase rádi chodili do biografu, sportovali a poslouchali rozhlas. Stavěly se sokolovny, kde následně probíhaly nejen sportovní, ale i kulturní akce. Reprezentanti byli posíláni na olympiády, kde se jim velmi dařilo. Jedním z nejoblíbenější sportů byl hokej a kopaná. Lidé si je poprvé mohli poslechnout v živém přenosu z rozhlasu.⁵

Obliba módy začala nabírat na obrátkách. Vznikaly přepychové firmy, které navštěvovaly zejména herečky, zpěvačky nebo manželky státních činitelů. Dámy četly časopisy, kde získávaly inspiraci nejčastěji z Francie. Může se zdát, že se lidé měli velmi dobře, ale každá mince má dvě strany. „Je to mýtus, když si lidé nyní myslí, že za první republiky bylo dobře. Pamatuji si, jak nám často na dveře klepali žebráci. Bylo mnoho velmi chudých lidí.“⁶ V Československu byl průměrný příjem mezi 135 a 260 korunami měsíčně. Lišilo se to samozřejmě od profese, kterou člověk vykonával. Například horníci na tom byli lépe. Bylo potřeba budovat různé instituce a rozvíjet kulturu, k čemuž přispěli právě emigranti v době Ruské pomocné akce.

⁵ *České země a Československo ve 20. století* [online]. 2013 [cit. 2019-03-07]. ISBN: 978-80-87535-76-9. Dostupné z: <file:///C:/Users/martkr03/Downloads/Ceske+zeme+a+Ceskoslovensko+ve+20.+stoleti.pdf> str. 16-35.

⁶ HOFMANOVÁ, Vladislava. Život za první republiky. Bylo dobře?. *I60.cz* [online]. Jarkovská 5, 153 00 Praha 5: i60 Publishers, 2018 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/19370/zivot-za-prvni-republiky-bylo-dobre>.

2. RUSKÁ EMIGRACE DO ČESKOSLOVENSKA

Rusko je v současné době považováno za jednu ze světových velmocí. Oficiálním názvem je Ruská federace s počtem více než 146 milionů obyvatel, čímž se řadí k deváté nejlidnatější zemi na světě. Hlavním městem je Moskva, která je kulturním centrem země. Rusko sousedí celkem se čtrnácti státy. Tato geografická situace, ale především politická, se během několika let měnila. Země ušla dalekou a složitou cestu, než se z ní stala Ruská federace.

Některé specifické události měly vliv na to, proč se velké množství lidí rozhodlo v letech 1921-1922 pro emigraci. V minulosti bylo Rusko jednou z nejzaostalejších zemí tehdejší Evropy. V roce 1861, kdy bylo zrušeno nevolnictví, se Rusko snažilo co nejvíce modernizovat. Začaly se stavět železnice a rozvíjet průmysl. Přesto se Rusku stále nedařilo dorovnat tempo ostatních zemí. Divokým obdobím pro něj byla vláda cara Mikuláše II., který byl u moci v letech 1894-1917. Těžkou ránu Rusko dostalo v roce 1905, kdy bylo poraženo Japonskem. Rok 1905 si zapsal další významnou událost, a to první ruskou revoluci, která skončila střelbou do demonstrantů. Po neúspěšné první ruské revoluci byla zřízena tzv. Státní дума neboli parlament. Jeho role nebyla příliš velká, ale postupem času vznikly politické strany, které do budoucna byly pro Rusko důležité.⁷

„Počátkem 20. století žilo na území Ruské říše kolem 200 národů a etnických skupin, jež dohromady podle sčítání obyvatelstva z roku 1897 představovaly 128,2 milionu obyvatel. Základ, tedy 44,3% tvořili Rusové, (jak se tehdy říkalo Velkorusové), 17,8% Ukrajinci (Malorusové), 6,3% Poláci, 4,7% Bělorusové, 4,1% Židé a 10,8% národy hovořící turkickými a dalšími jazyky – Tataři, Baškirové, Kazaši, Kyrgyzové a jiní.“⁸

⁷ PEČENKA, Marek a Bohuslav LITERA. *Dějiny Ruska v datech*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-86569-14-7. str. 187-222.

⁸ ZUBOV, Andrej. *Dějiny Ruska 20. století - díl 1*. Praha: Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha3, 2014. ISBN 978-80-257-0921-4. str.117.

Po vypuknutí první světové války, do které se zapojilo také Rusko, se ruským vojákům na frontách příliš nedařilo. Mikuláš II. nezvládal roli vládce a docházelo k stále častějším stávkám a demonstracím, současně neměl moc dobré vztahy s Masarykem, jelikož se mu nelíbily jeho demokratické postoje. Spád těchto událostí dospěl až do únorové revoluce v roce 1917. Lidé už byli otráveni válkou, uskutečnila se stávka dělníků, následně pak generální stávka a asi nejzásadnější vzpoura proti carismu. 2. března 1917 Mikuláš II. abdikoval. Po svržení cara byly odstraněny carské instituce a vznikla tzv. Prozatímní vláda, která ve svém programu hájila zejména demokratické změny.⁹

Poté, co car abdikoval, Masaryk se do Ruska vydal, aby přímo z Petrohradu sledoval ofenzívu u Zborova a byl vlídně přijat. Oslovovali jej „господин президент“. Ani Masaryk se netajil svým kladným postojem k nově vzniklé poúnorové vládě. Zejména s ministrem zahraničí Miljukovem měl přátelský vztah. Bylo pro něj nepříjemným překvapením, že zanedlouho po jeho příjezdu rezignoval. Za události, které nejvíce přispěly k ruské a ukrajinské emigraci můžeme považovat rok 1921 a 1922, kdy nastala vláda bolševiků a vznikl SSSR. Lidé, kteří nesouhlasili s tímto novým režimem, se rozhodli pro emigraci.

⁹ PEČENKA, Marek a Bohuslav LITERA. *Dějiny Ruska v datech*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-86569-14-7. str.187-222.

2.1. UKRAJINSKÁ EMIGRACE DO ČESKOSLOVENSKA

Ukrajina s hlavním městem Kyjevem je stát, který se nachází na východě Evropy. Jejími sousedy je Maďarsko, Rumunsko, Moldavsko a Rusko. Tento stát má v současné době přes 42 milionů obyvatel, z toho 77% jsou Ukrajinci. V historii tomu tak vždy nebylo. Ukrajina v minulosti byla součástí různých států, např. Rakouska-Uherska, Polska, později pak Sovětského svazu. Prošla si velmi těžkou a složitou cestou, než se z ní stal samostatný státní celek. Bohužel dodnes o ní nemůžeme říct, že je to země stabilní, bezkonfliktní a země bez válek. Ukrajina je často spojována s Ruskem, a to zejména kvůli společné historické minulosti.

V polovině 19. století, kdy vypukla Krymská válka, která je známá velkým počtem obětí, se několik tisíc lidí snažilo uprchnout do Kyjeva. Tam se připojili k bojům za svobodu. Ale v roce 1855 byla Ruská armáda poražena v bitvě u Sevastopolu. Jelikož v Krymské válce se naplno ukázala technická zaostalost Ruska, nastal správný čas na modernizaci. V roce 1861 bylo zrušeno nevolnictví, což se ale nijak výrazně neodrazilo na životních podmínkách sedláků.¹⁰

Na Ukrajině během 70. let gradoval nesouhlas s vládou cara Mikuláše II., vznikala hnutí a hlásaly se Marxovy myšlenky. Následně v roce 1905 se konaly masivní demonstrace, hospodáři rozkrádali dřevo, náradí a majetek šlechtě. Když v roce 1914 vypukla první světová válka, Ukrajina byla centrem bojišť. V únoru roku 1917 se v Rusku odehrála únorová revoluce, po níž vznikla v Kyjevě Centrální rada. Ta v srpnu vyhlásila Ukrajinu jako autonomní součást Ruska. V prosinci téhož roku byla Bolševiky vyhlášena Ukrajinská sovětská republika a byl zahájen boj proti Centrální radě. Charkov se stal centrem Ukrajiny, žila zde převaha Rusů. Po říjnové revoluci v roce 1918, známé také pod názvem Velký říjen, byla 28. ledna 1918 Centrální radou v Kyjevě vyhlášena Ukrajinská lidová republika (ULR).¹¹

¹⁰ Ukrajina. *Dějiny* [online]. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://www.dejiny.cz/ukrajina/>.

¹¹ KŠICOVÁ, Danuše. *Přehled historických událostí Ukrajiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/131876/Books_2010_2019_090-2014-1_8.pdf str. 199-200.

„9. února 1918 Centrální rada podepsala separátní mír s Ústředními mocnostmi a požádala německou a rakousko-uherskou armádu o pomoc v boji proti bolševikům. Německo pak ve snaze přinutit bolševiky k uzavření míru obsadilo velkou část Ukrajiny spolu s Lotyšskem a Estonskem.“¹²

Měsíc poté byla Ústředními mocnostmi a Ruskem podepsána smlouva, která zahrnovala pro Rusko ztrátu velkého území, počítaje v to i Ukrajinu a současně prohlášení její nezávislosti. Rok 1918 můžeme považovat za zásadní rok pro Ukrajinu, jelikož se odehrávala jedna důležitá událost za druhou. V říjnu 1918 na východním území Halič byla vyhlášena Západoukrajinská republika, která byla o rok později spojena s ULR. Po tomto sloučení Podkarpatská Rus přináležela Rumunsku, Československu a dalším. V letech 1919-1921 na území Ukrajiny bojovala vojska Rudé armády, Bílé armády a Centrální rady, přičemž Polsko se zmocnilo téměř celého území ZULR. Boje mezi Sovětským Ruskem a Polskem ukončil až Řižský mír v roce 1921, kdy byla Ukrajina rozdělena na západní část, která byla pod nadvládou Polska a západní část podmaněnou sovětským Ruskem. Tento formálně nezávislý stát ale nevydržel příliš dlouho. O rok později, tedy v roce 1922 byl vyhlášen Svaz sovětských socialistických republik, jehož součástí se kromě Ruské sovětské federativní socialistické republiky, Běloruské sovětské socialistické republiky, Zakavkazské federativní socialistické republiky, stala i Ukrajina.¹³ Nová vláda chtěla prosazovat kulturně-jazykovou nezávislost pro jednotlivé národy a menšiny.¹⁴ Lidé, kteří s tím nesouhlasili a nechtěli už nadále zůstat pod tímto vládnutím, se rozhodli pro emigraci do evropských států, přičemž velká většina našla svůj druhý domov v Polsku, Německu, Francii, Belgii, Itálii, a především právě v Československu.¹⁵

¹² KŠICOVÁ, Danuše. *Přehled historických událostí Ukrajiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/131876/Books_2010_2019_090-2014-1_8.pdf. str.199-200.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul Robert MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7106-409-1. str. 282.

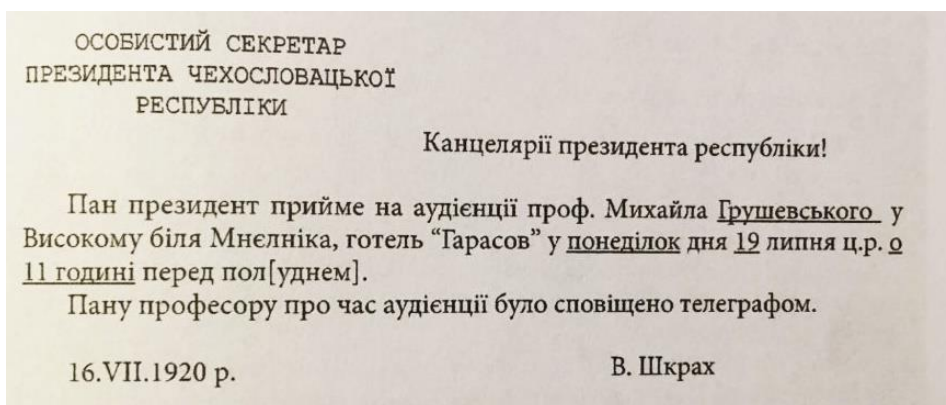
¹⁵ КРИП'ЯКЕВИЧ, Іван а Мирон ДОЛЬНИЦЬКИЙ. *ІСТОРИЯ УКРАЇНИ*. второе издание. Львів: Меморіал, 1991. ISBN 5-7707-1432.8. str.197-198.

3. MASARYK A JEHO VZTAH K UKRAJINĚ

Masaryk materiálně podporoval ukrajinskou emigraci, ale na politické úrovni se držel stranou, zejména co se týká podpory státních tužeb Ukrajiny. Zanedlouho před válkou Masaryk psal, že oddělení Ukrajiny by mohlo podstatně oslabit Rusko jako protiváhu Rakousko – Německé expanze. V rozhovoru pro noviny *Умро Рoccusu* Masaryk zmínil, že Rusko je silné a pro Čechy bylo vždy spojencem v boji proti Rakousko-Uhersku a Německu, zatímco pro vládu ULR bylo Německo hlavním spojencem v bitvě o přežití. Neuměl si představit, že by se Ukrajina odtrhla od Ruska a vnímal to jako chybu, jelikož Ukrajina není stabilní a nemá své vlastní stanovené administrace vlády, a proto by se mohlo stát, že by lehce spadla pod silný vliv Rakouska a Německa. Masaryk byl Rusku oddaný, i proto by to pro něj byl střet zájmů. Byl pro, kdyby Ukrajina byla prohlášena za stát, ale v rámci Ruské Federace. Nebylo pro něj možné, aby uznal samostatnou Ukrajinu za hranicemi Ruska, jako samostatný právní a politický stát, šlo by to proti jeho myšlenkám. Nelíbilo se mu takové rozbíjení Ruska.

Co se týká jeho korespondence s ukrajinskými představiteli, je potřeba akcentovat vztah s prvním prezidentem Ukrajinské lidové republiky Michajlem Hruševským. V knize *Томаш Масарик і українці* (Tomáš Masaryk a Ukrajinci) je k dispozici písemná dokumentace, která tento fakt dokazuje. Vkládáme proto do práce také názornou ukázkou těchto dokumentů.

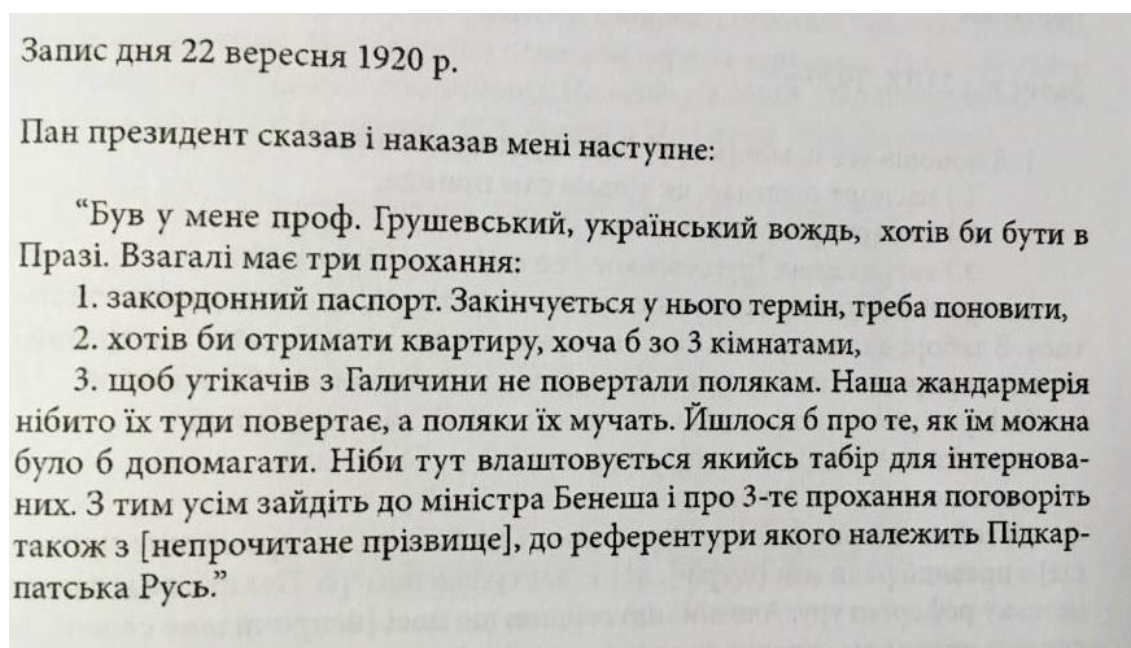
Obr. č. 1¹⁶

¹⁶ TOPINKA, Evžen. *Томаш Масарик і українці*. Lvov: Центр Європи, 2010. ISBN 978-966-7022-88-4. str. 63.

V této písemné dokumentaci se můžeme přesvědčit o tom, že Masaryk jednal s Hrušovským dokonce osobně. Máme k dispozici písemnost, ve které Kancelář prezidenta republiky potvrzuje to, že Masaryk přijme Hrušovského na audienci.

Obr. č. 2¹⁷

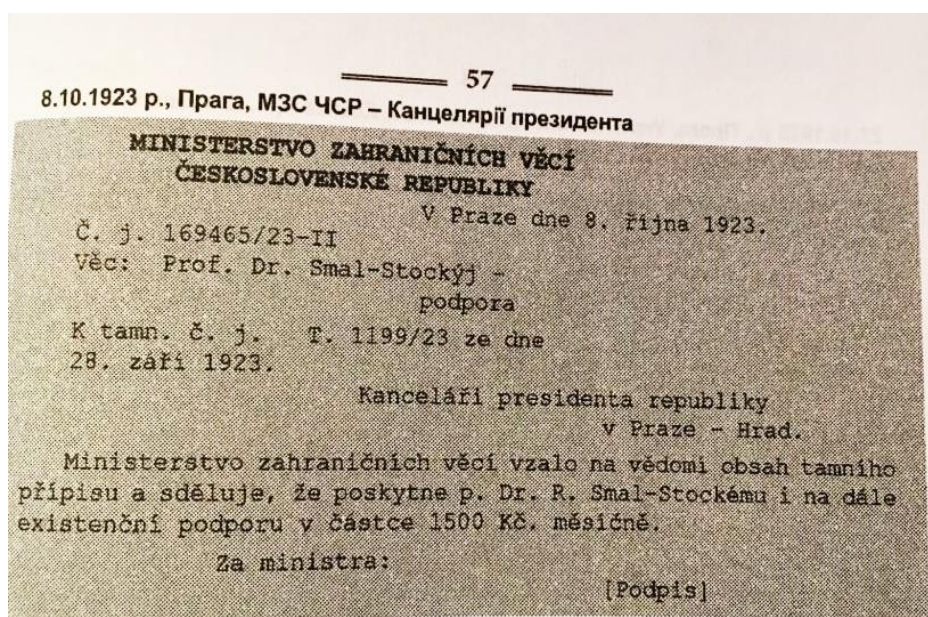

Další dokument detailněji popisuje obsah konverzace mezi Masarykem a Hrušovským. Z textu zjišťujeme, že Hrušovský přišel za Masarykem s žádostí o několik věcí. Chtěl pobývat v Praze, ale brzy bude ukončena platnost jeho pasu, a proto potřebuje nový, rád by požádal o byt a prosí také o to, aby běženci z Haliče nebyli vráceni Polákům. Masaryk Hrušovského odkazuje na ministra Beneše, který vykonával funkci ministra zahraničí a měl tyhle věci na starost.

¹⁷ Obr. č. 2 TOPINKA, Evžen. *Томаш Масарик і українці*. Lvov: Центр Європи, 2010. ISBN 978-966-7022-88-4. str. 65.

Jako poslední představíme listinu Ministerstva zahraničních věcí Československé republiky, která jasně prokazuje zmiňovanou finanční podporu Ukrajincům. Dokonce se můžeme dočíst, jak vysoká ona částka byla. Konkrétně tedy činila 1500 Kč a byl to příspěvek na živobytí. V závěru textu je uvedeno, že tato částka bude poskytována měsíčně. Je zřejmé, že Československo neposkytovalo pouze jednorázové finanční příspěvky.

Obr. č. 3¹⁸

Kromě finanční pomoci Československo pomáhalo také materiálně, a to především lidem, kteří na Ukrajině uvízli. Byly vypravovány transporty s oblečením a potravinami, zejména rodinám dělníků.¹⁹ Prezident Masaryk byl v kontaktu také s dalšími osobnostmi, jako například s ukrajinským spisovatelem, dramatikem a politikem Volodymyrem Vynyčenkem, s lékařem Ivanem Horbačevským, s vysokoškolským pedagogem a historikem Oleksandrem Kolessou nebo se sociologem Mykytou Šapovalem. Častým motivem rozhovorů byla politická témata.

¹⁸ Obr.č.3 TOPINKA, Evžen. *Томаш Масарик і українці*. Lvov: Центр Європи, 2010. ISBN 978-966-7022-88-4. str.161.

¹⁹ TOPINKA, Evžen. *Томаш Масарик і українці*. Lvov: Центр Європи, 2010. ISBN 978-966-7022-88-4. str.8.

4. MASARYK A JEHO VZTAH K RUSKU

4.1. POČÁTEK MASARYKOVA VZTAHU K RUSKU

„Ruskem jsem se zabýval od mládí, ba smím říci, od svého dětství.“²⁰

Jak jsme již poznamenali, mnozí si ve spojitosti se jménem Masaryk nevybaví pouze konkrétní politické akty, za kterými stál, ale také jeho charakter a známý pozitivní vztah k Rusům a Rusku obecně. Nejdříve se zaměříme na to, jak tento vztah vůbec vznikl. „Již za svých studentských let na brněnském gymnáziu se prý Masaryk naučil polsky a rusky.“²¹

Z Masarykova díla *Rusko a Evropa* se o jeho formování vztahu k Rusku můžeme dozvědět také to, že se ruštinu učil především sám. V době, kdy se tomuto jazyku věnoval neexistovalo mnoho ruských knih, a tak vyhledával zejména překlady. Tak jako v dnešní době, tak i za jeho dob byla jistě určitá jazyková dispozice důležitá pro komunikaci s ostatními státy. Proto, jestliže se Masaryk na gymnáziu naučil rusky, už tato na první pohled jednoduchá věc mohla přispět k jeho budoucímu jednání a vztahům. Zdroje, z kterých jsme čerpali nám umožnily zjistit, že Masaryk začal rozesílat své první rusky psané dopisy již v druhé polovině 80. let.²²

²⁰ MASARYK, T. G. *Rusko a Evropa I*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995, str.9.

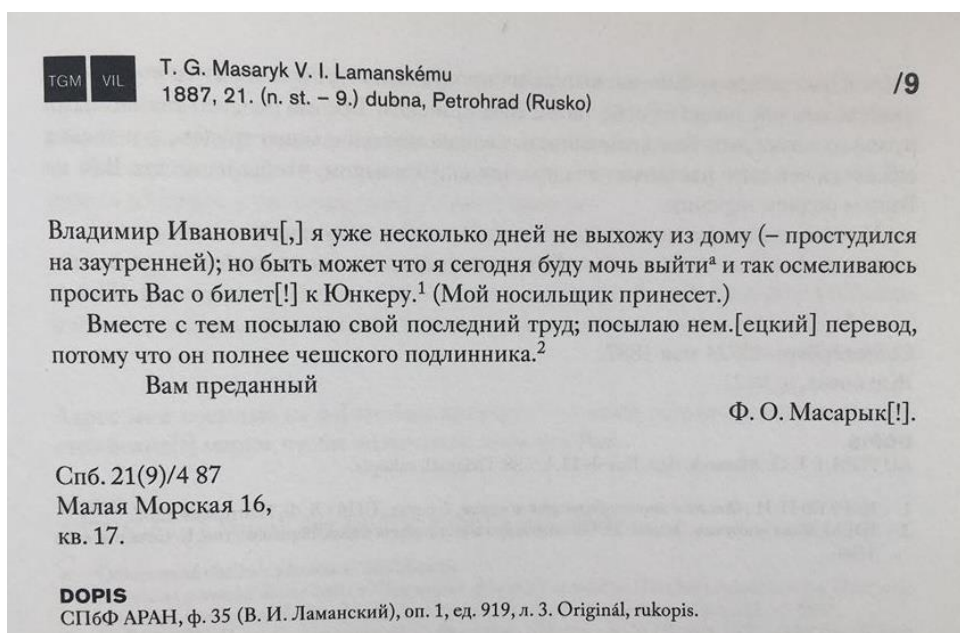
²¹ *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 189.

²² *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 190.

4.2. KORESPONDENCE MASARYKA S RUSKÝCH PŘEDSTAVITELŮ

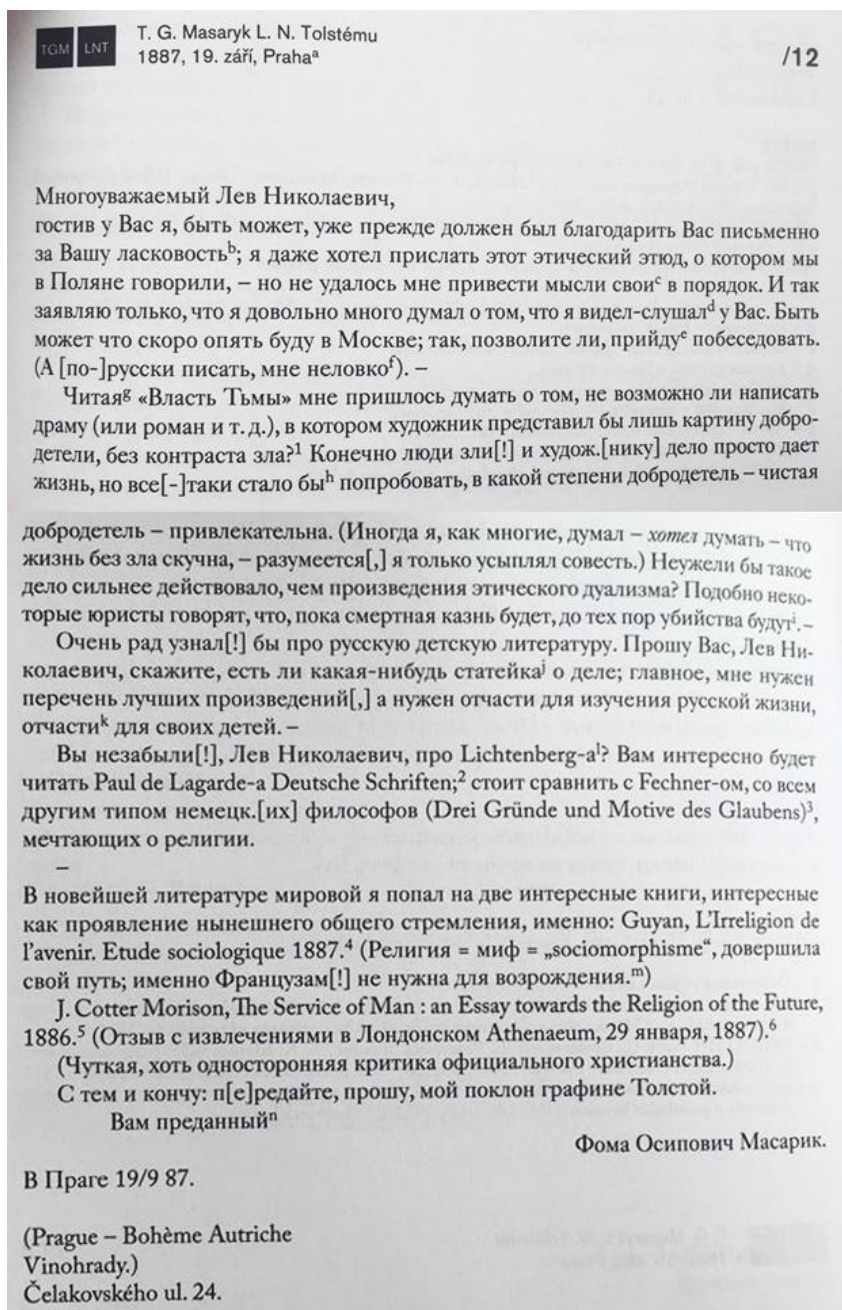
V knize *Korespondence TGM*, která se této tématice věnuje byly tyto dopisy k dispozici, proto je přikládáme, jelikož z nich můžeme zjistit, jaký jeho vztah k Rusům opravdu byl. Když se podíváme na první dopis, který píše Masaryk V.I. Lamanskému, můžeme všimnout toho, že mu posílá nejen svoji práci, ale také toho, že mu sděluje i osobní věci. Hned ze začátku dopisu se svěřuje, že již několik dní nevyšel z domu, protože se nastydl. Působí to velice otevřeně a srdečně, což potvrzuje, že to nebyl pouze vztah na politické rovině, ale že tam byly i určité citové vazby.

Obr. č. 4²³

²³ Obr. č. 4 *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 239.

Образек ч. 5²⁴

²⁴ Obr.č.5 *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 241, 242.

„Mám Tolstého velmi rád, osobně má pro mne veliký význam – vytvořil jsem si své etické a náboženské přesvědčení častým přemýšlením o něm, o jeho učení a o jeho životě. Ale vidím zcela jasně, že jeho nedostatek je v cítění, nikoli v myšlení.“²⁵

Jak bylo zmíněno v úvodu práce, Masaryk měl úctu a respekt k ruské inteligenci. To se také projevilo právě v komunikaci s ní. Jedním z jeho prvních korespondentů byl jeden z nejznámějších a nejčtenějších spisovatelů Ruska Lev. N. Tolstoj. Z druhého dopisu, který překládáme můžeme jasně zjistit, že Masaryk Tolstého navštívil v Jasné Poljaně a rovnou se zmiňuje, že by se s ním rád znovu setkal. Tedy mimo to, že spolu korespondovali a udržovali kontakt, Masaryk Tolstého navštívil. A to v letech 1887, 1888 a 1910, kdy se vydal na své zájezdy do Ruska, později pak v letech 1917-1918. Masaryk těmito výjezdy pokračoval v budování vztahů s představiteli ruské inteligence. Vydal se do Ruska také s tím úmyslem, že podpoří vydání díla Petra Chelčického, ve kterém viděl podobný moderní výraz jako u Tolstého. Jeho první kroky mířily do Moskvy, kde se setkal s Tolstým v jeho bytě.²⁶

„Poprvé jsem jel do Ruska v roce osmdesát sedm a za rok zas. Stavil jsem se ve Varšavě, abych poznal Poláky; navštívil jsem Petrohrad, Moskvu, Kyjev a Oděsu – to mě zajímalo, vidět všechny ty ulice a místa, která jsem tak dobře znal z Dostojevského, Tolstého a z ostatních.“²⁷

Ze setkání s ním si psal své postřehy. Masaryk Tolstého respektoval a uznával, ovšem našel pro něj také slova kritiky. Stalo se, že se neshodli v názorech, jelikož Tolstý byl náboženský myslitel a Masaryk profesor a znalec filozofie. „Společně diskutovali o náboženských otázkách, problému sebevraždy, a především o tezi neodporování zlu, kterou byl Tolstoj známý. Snad právě tato myšlenka ovšem vyvolávala největší vzájemné rozpory: „Nejvíc jsme se přeli o neodpírání zlému,“ řekl později Masaryk Karlu Čapkovi.“²⁸ Masaryk napsal, že prostřednictvím Tolstého chtěl poznat Rusko.²⁹ Krásná

²⁵ Op.cit. PEHR, Michal. Masaryk: U Tolstého jako v náboženském parlamentu. *Katolický týdeník*[online]. Antala Staška 511/40, 140 00 Praha 4 – Krč, 10.11.2010 [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/masaryk-u-tolsteho-jako-v-nabozenskem-parlamentu.html>.

²⁶ DOUBEK, Vratislav. *T.G. Masaryk a česká slovanská politika 1882-1910*. Praha: Akademie věd České republiky, 1999. ISBN 80-200-0726-1. str. 48-54.

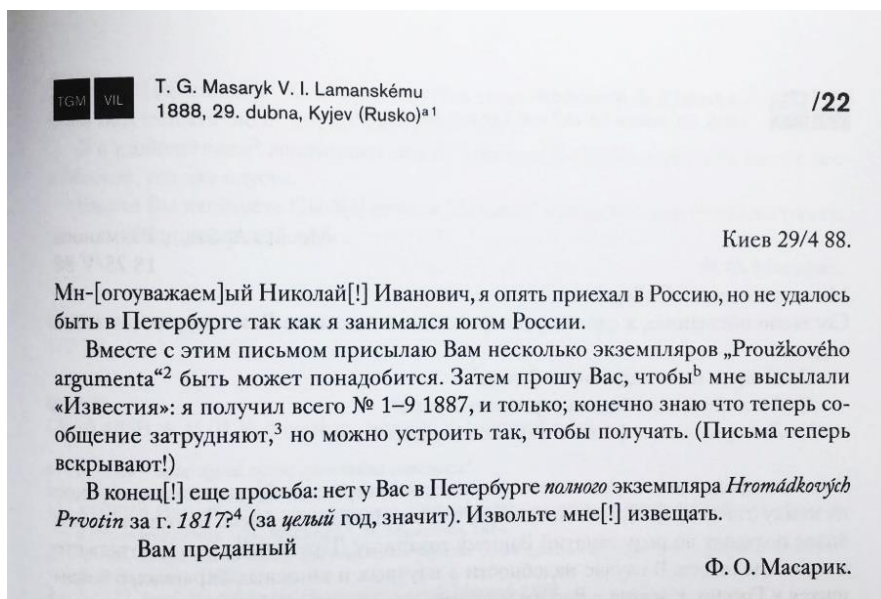
²⁷ ČAPEK, Karel. *Hovory s T.G. Masarykem*. Praha: Československý spisovatel, 1969. str. 87.

²⁸ PEHR, Michal. Masaryk: U Tolstého jako v náboženském parlamentu. *Katolický týdeník*[online]. Antala Staška 511/40, 140 00 Praha 4 – Krč, 10.11.2010 [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/masaryk-u-tolsteho-jako-v-nabozenskem-parlamentu.html>.

²⁹ Tamtéž.

literatura sloužila k tomu, aby lépe poznal Rusko a jeho duchovní stránku. Mezi autory, kteří se nejvíce podíleli na formování jeho pohledu na Rusko patří obzvláště Tolstý, Turgeněv a Dostojevský, který se Masarykovi stal nejdůležitějším zdrojem k seznámení se s Ruskem.³⁰

Obr. č. 6³¹

Dále se můžeme pozastavit nad dopisem, který je opakovaně adresován V.I. Lamanskému. Díky této korespondenci se můžeme ujistit, že Masaryk opravdu Rusko navštívil. Dokonce se zde Lamanskému zmiňuje o tom, že znovu přijel do Ruska, ale nepodařilo se mu navštívit Petrohrad, protože se zabýval spíše jihem Ruska. Z dopisu můžeme rozpoznat, že vztah Masaryka k Lamanskému byl opravdu blízký. Nejen, že v předchozí korespondenci se zmiňoval o svém zdravotním stavu, nyní jej prosí, aby mu poslal exemplář Hromádkových Prvotín. Dokonce si můžeme všimnout i toho, jak se Masaryk loučí. „Вам преданный“ můžeme přeložit jako Vám oddaný, působí to velmi uctivě a přátelsky.

³⁰ DOUBEK, Vratislav. *T.G. Masaryk a česká slovanská politika 1882-1910*. Praha: Akademie věd České republiky, 1999. ISBN 80-200-0726-1. str. 48-54.

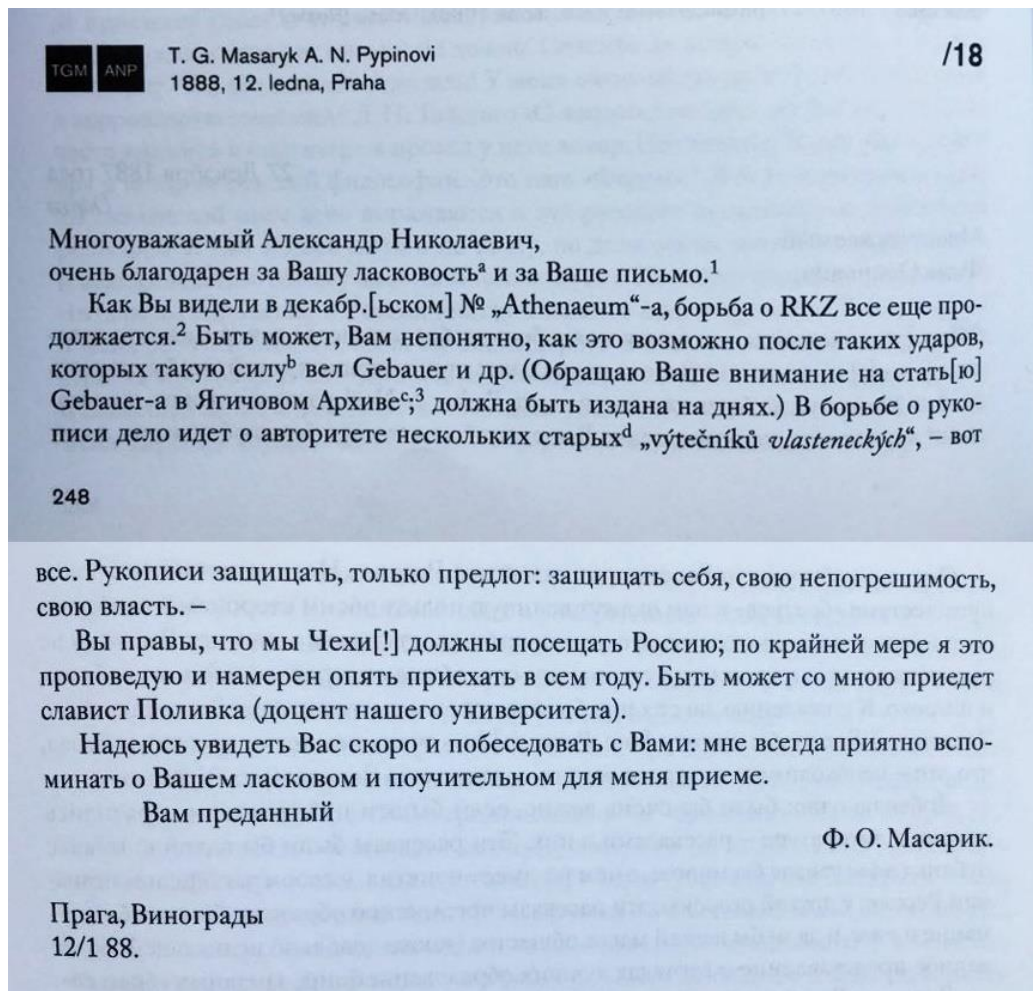
³¹ Obr. č. 6 *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 253.

Po korespondenci s V.I. Lamanským, nesmíme opomenout osobnost, která pro Masaryka hrála v jeho časech vážnou roli. Nemáme na mysli nikoho jiného než literárního kritika A.N. Pypina. „Zejména Pypin s Lamanským představovali dobově silné kódy, vůči nimž se v českých zemích vymezovalo uvažování o možnostech a limitech česko-ruského, ale rovněž obecně slovanského vztahu.“³² V našem prostředí nebyl přijat příliš kladně, lidé měli pocit, že neuznává rozvoj literatury a kultury v Čechách a staví se k tomu povýšeně. Můžeme to ilustrovat přímo na korespondenci mezi Masarykem a Pypinem.

Jako první nahlédneme na dopis, který píše Masaryk 12. ledna 1888 A.N. Pypinovi. Hned na začátku dopisu se dočteme, že se zřejmě nejedná o jejich první korespondenci. Masaryk děkuje Pypinovi za jeho dopis. Zpozorníme především v druhé části tohoto listu, kdy se Masaryk dotýká tématu vztahu Čechů k Rusku. Zdůrazňuje, že Pypin má pravdu v tom, že Češi by měli Rusko navštívit a že on se opět chystá na návštěvu. Je možné, že nepřijede sám, ale společně s docentem z Pražské univerzity, kde v tu dobu působil.

Zaměříme-li se na vztah Masaryka a Pypina, tak bezpochyby můžeme říct, že to byl velmi přátelský a uctivý vztah. V poslední části této korespondence se můžeme dočíst, jak Masaryk vyjadřuje naději, že se brzy setkají a popovídají si. Taky projevuje potěšení z toho, jak je vždy Pypinem laskavě přijat.

³² *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 190.

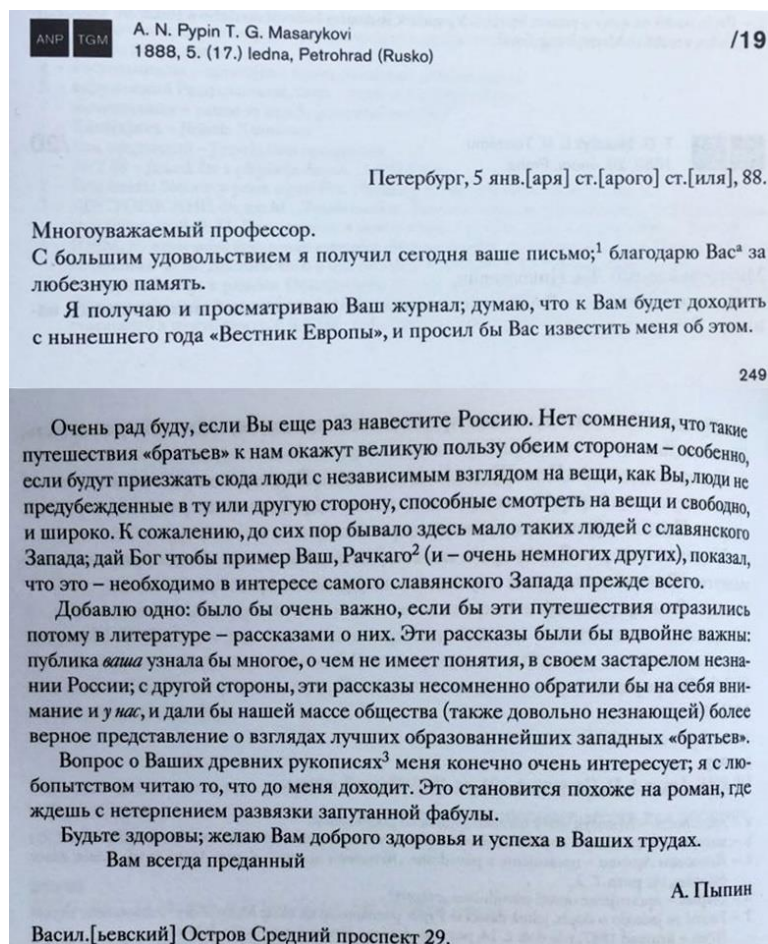
Máme tu možnost podívat se na to i z druhé stránky. A to konkrétně z pohledu Pypina, který píše Masarykovi. Jedná se o korespondenci z 12. ledna 1888. Už z prvních řádků je zřejmé, že nejenom, že si Pypin s Masarykem dopisovali, ale také si vyměňovali literaturu. Konkrétně v tomto dopise se Pypin zmiňuje o časopise od Masaryka, který dostal a prohlíží si jej. Současně sděluje, že bude rád, když Masaryk znovu Rusko navštíví.

A právě od této části je pro nás korespondence nejzajímavější. Pypin píše, že není pochyb, že takové cesty „bratrů“ k nám budou velkým přínosem oběma stranám. Zejména jestli tady budou jezdit takový lidé, kteří mají nezaujatý pohled na věc, jako je

³³ Obr. č. 7 *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 248-249.

Masaryk. Pypin se zde vyslovuje, že je potřeba, aby lidé navštěvovali Rusko a především takoví, jako je Masaryk. Dozvídáme se díky tomu, že Masaryk byl opravdu nezaujatým proti Rusku, bez předsudků a díval se na věci svobodně a ze široka.

Obr. č. 8³⁴

Tato korespondence se nám může jevit jako zásadní také tím, že Pypin zde poukazuje také na to, že by bylo dobré, kdyby Masaryk o těchto svých cestách psal. Bylo by to přínosem pro jeho čtenáře zejména proto, aby se mohli dozvědět nové věci o Rusku.

³⁴ Obr. č. 8 *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 249-250.

Masarykovým přáním bylo žít se svou rodinou v Rusku, v zemi, ve které viděl potenciál do budoucna. Chtěl si tam najít práci. A být přínosem. Věnoval by se vědě a byl aktivním občanem. Měl za to, že člověk má domov tam, kde může uskutečnit co nejvíce skutků. V korespondenci, kterou psal v roce 1889 P.A. Viskovatovovi píše, že si opravdu přeje žít v Rusku, toto přání se mu ale nevyplnilo. Avšak není jisté, zda by v carském Rusku našel opravdu to, po čem tak toužil. Tyto tendence vzdálit se do ciziny, se ale neobjevily poprvé. Už v roce 1879 pomýšlel na přesídlení do Ameriky, odkud pocházela jeho žena. Důvodem byla nespokojenost v Rakousku. Přílišná nesvoboda Masaryka trápila. V letech 1887-1889 je k dispozici více než desítka dopisů, které Masaryk psal do Ruska. Od roku 1889 až do roku 1898 ani jediný. Kvůli domácímu tlaku a pocitu frustrace Masaryk nenavštěvoval Rusko a nenavazoval další kontakt s Tolstým. V 90. letech si formoval své politické postoje a hledal možnosti, jak by se vrátil do veřejného dění. Chtěl inspirovat mladé garnitury. Masaryk si více a více nebyl jistý svojí rakouskou identitou. To pak bylo také důvodem, proč se odklonil od českých a rakouských témat a věnoval se opět tématům širšího evropského záběru. Jestliže mluvíme o Masarykovi, tak to znamenalo zejména problematiku slovanskou a slovansko-ruskou. Znovu se snažil vydávat cizojazyčné texty.³⁵

Na přelomu 19. a 20. byl Masaryk jednou z největších a nejsilnějších osobností. Uměl totiž velmi dobře a systematicky pracovat s veřejným míněním. Tuto svoji sílu si také uvědomoval. V roce 1895 vydal okruh prací *České otázky* a poté svůj zájem stále více směřoval k světovému publiku. V roce 1898 vydal další dílo, a to *Otázky sociální*. Usiloval o vydání v němčině, ale současně i o vydání v ruštině. „Tato snaha nás přivádí k další podvojnosti Masarykovi mediální a propagandistické strategie. Již v této době se snažil o vyvažování zahraničního vlivu svých textů mezi západním a východním orbisem, o průnik do povědomí ruské veřejnosti a současně o inspiraci evropské diskuze odkazem na její méně známou východní komponentu.“³⁶ Teprve Masarykův nástup na politickou scénu pro něj znamenal jakési zakotvení a zbavení se nejistot, jelikož byl nucen věnovat pozornost takovým věcem, jako je například politický program. V roce 1915, když byl už poměrně známou politickou osobností, vydal dílo *Rusko a Evropa*, které vyšlo v několika jazycích.

³⁵ *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. str. 198-205.

³⁶ *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2. s.203.

5. RUSKÁ A UKRAJINSKÁ EMIGRACE V ČESKOSLOVENSKU

Na přelomu 19. a 20. století Rusko patřilo mezi zaostalejší země. Jako jeden z nejzásadnějších milníků je považován rok 1917, kdy se odehrála spousta důležitých událostí, které měly vliv na následnou ruskou a ukrajinskou emigraci. V únoru roku 1917 byl svržen car Mikuláš II. a nastaly změny. Vznikla Prozatímní vláda, která měla všechny tyto změny na svědomí. Lidé nesouhlasili a vyjadřovali to opět početnými demonstracemi.

16. dubna 1917 se z exilu vrací Lenin. Nesouhlasil s Prozatímní vládou a byl zastáncem toho názoru, že je vhodný čas na revoluční změnu ve společnosti, veškerou moc by získali Bolševici a Prozatímní vláda by naopak neměla žádnou. Téhož roku Bolševická revoluce, známá také jako Velká říjnová socialistická revoluce začala 7. listopadu 1917, kdy Bolševičtí vojáci obsadili důležitá místa v Petrohradě, zejména přístupové cesty. V čele nové vlády sovětů stál Vladimír Iljič Lenin. To, že de facto vedení měla v rukou vláda Bolševiků ještě nebylo pro lid tak podstatné, jako to, co se dělo následující měsíce. Toto období bylo zásadním pro velké množství lidí, kteří se rozhodli emigrovat do evropských center. Vybírali si například Berlín, Paříž, ale také Prahu nebo Zakarpatskou Ukrajinu. V Zakarpatí byli často mezi migranty vojáci, o které se staral Československý Červený kříž, díky kterému se na těchto místech zřídila kuchyně, aby obstarala několik desítek lidí. Tímto odstartovala první vlna emigrace do Československa.³⁷

Ihned po Bolševickém převratu v roce 1917 a dá se říct i jeho důsledkem byla občanská válka, která trvala až do roku 1922. Krvavé boje na ulicích se podepsaly na mnoha životech Rusů a Ukrajinců. Stav ekonomiky státu byl velmi špatný. Snížila se průmyslová výroba a zemědělská produkce. Přestal téměř existovat zahraniční obchod. Obyvatelé už byli unaveni a vyčerpani. V prosinci roku 1922 byl I. sjezdem sovětů vyhlášen SSSR.³⁸

³⁷ MUŠINKA, Mikuláš *Zakarpatská Ukrajina v rámci Československa (1919-1939)*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2000. ISBN 80-8068-012-4. 159-161.

³⁸ PEČENKA, Marek a Bohuslav LITERA. *Dějiny Ruska v datech*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-86569-14-7. str. 187.-222.

Spád těchto událostí měl velký vliv na to, proč se v těchto letech několik tisíc lidí rozhodlo emigrovat. Jak v rozhovoru o ruské emigraci v Československu zmiňuje pan Pjotr Ščedrovický, v tomto období bylo Československo jedním z nejbohatších států. Pro ruské emigranty bylo přitažlivou zemí také díky osobnosti prezidenta T.G. Masaryka, který udržoval přátelské vztahy s ruskými spisovateli nebo filozofy. Je známo, že v roce 1921 byla založena tzv. Ruská pomocná akce. Do Československa byli zváni lidé, kteří se rozhodli emigrovat po Bolševickém převratu. Jednalo se až o 25 000 emigrantů, které Československo přijalo. Byli to právníci, vědci, lékaři nebo filozofové.³⁹ Ukrajinci, kteří nesouhlasili s vládou Bolševiků se pro emigraci rozhodli také.

Pro Československo, které vzniklo teprve v roce 1918, byla tato akce přínosem. Jistě z finančního hlediska je nutné hovořit o výdajích, které dosahovaly na částku až půl miliardy korun. Bez těchto finančních prostředků by však někteří příchozí nepřežili, jelikož po útěku z Ruska neměli žádné příjmy. Z těchto financí se hradila také stipendia, která byla emigrantům poskytována. Československo bralo ruské emigranty jako možnost pomoci při budování nové republiky, a to hlavně z hlediska přínosu nových znalostí. Tito lidé byli také zapojováni do výrobních nebo vzdělávacích činností. Byla to spousta vzdělaných a inteligentních lidí na jednom místě, což bylo pro Prahu a Československo velmi prospěšné. Vznikaly nové instituce, byly vytvářeny nové organizace a lidé se zapojovali do společenského života.

Velká většina emigrantů žila v Československu s tzv. Nansenovským pasem, což byl průkaz totožnosti, který se vydával uprchlíkům. Československé občanství, a tím i jistotu a stabilitu, získalo něco přes 3 000 osob. Jednou z nejznámějších osobností, která pobývala v Praze v letech 1922-1925 byla Marina Cvětajevová. Později odjela do Paříže, ale několikrát se nechala slyšet, že jí chybí otevřenost a srdečné přijetí, které našla právě v Praze. Dalšími intelektuály, kteří působili v meziválečném Československu, byli například ekonom Sergej Prokopovič, teolog Sergej Bulgakov nebo ukrajinský filozof a filolog Dmitrij Čiževský.

Jak uvádí ruské zdroje na stránkách Radia Praha, Masaryk nepomáhal pouze emigrantům, kteří se kvůli nepříznivé situaci v Rusku rozhodli odejít nebo spisovatelům, kteří byli pro Československo velkým přínosem. Náš první prezident nabídl pomoc také

³⁹ JUST, Jiří. Konec ruské akce. Rozhovor o ruské meziválečné emigraci v Československu. *Aktuálně.cz* [online]. 2013, 2.4.2013 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/jiri-just.php?itemid=19600>.

těm, pro které Československo nebylo cílovou destinací. Jednalo se mnohdy o vědce nebo sociology. Stávalo se, že někteří lidé se neobraceli na Masaryka pouze z důvodu jakési morální podpory, ale také finanční. Masaryk několikrát těmto lidem vyhověl. Půjčil jim peníze, aby mohli s rodinou odcestovat například do Číny, najít si tam práci a zabezpečit se. Tito lidé poté, co se usadili a měli stabilní zaměstnání, a tudíž i finanční příjem, mu vypůjčené peníze vraceli. Tato skutečnost vypovídá mnohé o charakterových vlastnostech Masaryka. Nebyl mu lhostejný osud lidí, kteří měli pro něj velmi vážené a důležité povolání. Chtěl, aby se vědci dále věnovali činností, které mají smysl a význam pro lidstvo. Masaryk si velmi vážil ruského filozofa, překladatele a literárního vědce Ernesta Radlova, který byl pro něj velmi významným. Seznámil ho s ruskou literaturou a doporučoval mu různé knihy. Přivedl ho také na Dostojevského, který byl pro něj důležitým autorem v poznání Ruska. Radlov se po revoluci rozhodl kvůli svému stáří, svým dvěma synům a rodině neemigrovat. Masaryk svého přítele podporoval, psal mu dopisy, které ale podléhaly cenzuře. Radlov zůstal ve velmi špatné situaci, které panovala v Rusku, a tak mu Masaryk posílal finanční prostředky, které se k němu díky kurýrům dostaly.⁴⁰

⁴⁰ ДОУБЕК, Вратислав а Антон КАЙМАКОВ. ЧЕХОСЛОВАЦКАЯ «СОЛОМИНКА» ДЛЯ РУССКОЙ КУЛЬТУРЫ. *Radio Praha* [online]. Praha, 2016, 16.11.2016 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/ru/rubrika/progulki/russkij-golos-dlya-chexoslovakii>.

6. INSTITUCE PRO RUSKÉ A UKRAJINSKÉ EMIGRANTY V ČESKOSLOVENSKU

„Zákonem ČSR ze dne 20. 3. 1919 č. 175 byla vládou schválena pomoc Rusku pod původním názvem „Podpůrná akce ve prospěch uprchlíků v ČSR“. Na její realizaci se podílelo celkem 17 ministerstev, vládních úřadů, Červený kříž a řada dalších institucí.“⁴¹

Tato pomocná akce byla vedena pod záštitou prezidenta Masaryka a byla financovaná MZV. Mezi emigranty byl také velký počet studentů, proto bylo potřeba vynaložit finanční prostředky zejména na školní instituce. Tím, že vláda přijala ruské emigranty, předpokládala, že v Československu získají středoškolské a vysokoškolské vzdělání. Současně věřili, že přispějí kultuře a přijmou politiku, která aktuálně byla v nově vzniklém Československu. Masaryk chtěl, aby se rozvíjela zejména vědecká, kulturní a edukační činnost, což se také vyplnilo. Praha se svého času říkalo „ruský Oxford“.

Takové podmínky, které studentům nabízelo Československo, nenabízela žádná jiná země. V první fázi si nemuseli hradit stravování ani ubytování, měli možnost využít nabízeného základního ošacení, měli slevy v dopravních prostředcích a při zápisu na vysoké školy nemuseli platit žádné poplatky. Později studentům byla poskytována stipendia, která byla určena těm studentům, kteří dodržovali termíny zkoušek a kteří se plně zabývali studiem. Jestliže se zhoršily jejich studijní výsledky, neměli nadále nárok na tyto podpůrné finanční prostředky. Studovat chtělo až neočekávané množství lidí i přesto, že před přijetím byli uchazeči nuceni projít pohovorem, který měl za úkol ověřit jejich dosavadní znalosti. Jelikož se počet žadatelů stále zvětšoval až do takové míry, že přerostl nejen naplánované finanční výdaje, ale i kapacity vysokých škol v Praze, ukrajinští a ruští studenti museli studovat i v Brně, Příbrami nebo Bratislavě.⁴²

V době tzv. Ruské pomocné akce sloužili k legitimaci již zmiňované Nansenovské pasy. Vystavovalo je Ministerstvo zahraničních věcí Československa a byly mezinárodně

⁴¹ Ruská pomocná akce (1921-1945). *Encyklopedie migrace* [online]. Praha [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.encyclopediamigration.org/ruska-pomocna-akce>.

⁴² KOPŘIVOVÁ, Anastasie. Osudy ruské emigrace v Československu. *Paměť a dějiny* [online]. 2015 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/027-034.pdf> str.30-31.

uznáváné. Díky obrázkové dokumentaci dostupné na internetových stránkách máme možnost na jeden takový Nansenovský pas nahlédnout.

Obr. č. 9⁴³

Když studenti ukončili studium, ucházeli se o pracovní posty zejména v Československu, ale někteří si hledali práci i v zahraničí. Vybírali si státy, které jevily zájem o mladé lékaře a techniky. Takové uplatnění nejčastěji nacházeli ve Francii. Lidé, kteří setrvali v Československu, se snažili udělat všechno proto, aby dosáhli domovského práva, které bylo potřebné pro získání československého státního občanství.

K tomu, aby vzdělání mohlo fungovat, byly potřeba školní instituce. Ty v Československu v době Ruské pomocné akce vznikaly zejména cíleně pro ruské

⁴³ Obr. č. 9. KOPŘIVOVA, Anastasie. Osudy ruské emigrace v Československu. *Paměť a dějiny* [online]. 2015 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/027-034.pdf> str.29.

emigranty. Ze středních škol můžeme zmínit například Ruské reálné gymnázium v Moravské Třebové. Co se týká vysokých škol, vláda Československa měla nejprve v plánu založit vysloveně ruskou emigrantskou univerzitu, ale jelikož tento plán byl finančně nereálný, tato instituce nevznikla.⁴⁴ Z vysokých škol tedy působily např. Ruská právnická fakulta, Ruská obchodní akademie v Praze, Ruská lidová univerzita v Praze a další.⁴⁵

Je potřeba také zmínit, že do Československa neemigrovali pouze studenti, ale také ruští odborníci, kteří byli na světové úrovni, dále technici, žurnalisté, spisovatelé nebo vysokoškolské profesory. Spousta těchto osobností pak působila na vysokých školách, v tisku anebo napomáhala rozvoji kultury.

I tyto aktivity byly hrazeny ze státního rozpočtu. S těmito činnostmi byla vláda spokojena, jelikož se shodovaly s plánovaným zkvalitňováním obecné úrovně vzdělanosti. Politici se dlouhodobě snažili, aby se z Československa stalo centrum slovanského světa. A soubor všech těchto aktivit napomáhal k splnění tohoto stanoveného cíle. Propagaci jako takovou si Československo vytvořilo i skrze studenty z jiných zemí, kteří studovali na československých vysokých školách. Jednalo se zejména o Jugoslávce, Bulhary a Poláky.

⁴⁴ RÁBELOVÁ, Marie. *Život ruských gymnázií v meziválečném Československu*. Praha, 2018. Bakalářská. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. PhDr. Hanuš Nykl, Ph.D. str.14.

⁴⁵ Bc. DOBROVOLNÁ, Tereza. *ŠKOLSTVÍ A PEDAGOGIKA V ŽIVOTĚ RUSKÉ EMIGRACE V MEZIVÁLEČNÉM ČSR*. Olomouc, 2014. Magisterská diplomová práce. FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI. Vedoucí práce Doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D. str. 32-59.

6.1. UKRAJINSKÉ INSTITUCE V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU

V roce 1919 zanikla Ukrajinská národní republika a většina intelektuálů se nemohla smířit s totalitním režimem bolševiků, a proto se rozhodla emigrovat. Část se přesunula do Polska, Francie, Německa a zejména do Československa. Mnoho vědců, kteří se zabývají česko-ukrajinskými vztahy, s velkou úctou vzpomíná na Masarykův pozitivní vztah k ukrajinské emigraci v poválečném období. Podporoval ukrajinskou emigraci a jejich periodika. Jeden z neznámějších ukrajinských časopisů byl časopis *Nová Ukrajina* (*Нова Україна*).

Jelikož ve 20. letech 19. století se Československo řadilo k centřům kulturního i politického dění, byla z Vídně do Prahy přesunuta Ukrajinská svobodná univerzita, kde poté mohli ukrajinští emigranti studovat. Masaryk se zasloužil také o vznik Ukrajinské hospodářské akademie a Ukrajinského technicko-hospodářského institutu. Ukrajinská hospodářská akademie byla prvním institutem, na jehož vzniku se podílel Ukrajinský hromadný komitét. Vznikl v roce 1921 a byl tak jedním z nejvýznamnějších ukrajinských institutů s působením v Poděbradech. Ve funkci rektora byli Ivan Šovheniv, Borys Ivanyc'kyj a Serhij Tymošenko. Ředitelem akademie byl pan Borys Ivanyc'kyj, kterého taktéž v dalších letech vystřídali další kolegové. Studenti a profesori této školy se zasloužili o vznik Vydavatelské společnosti, která pak vydávala časopisy, sborníky, které se věnovaly zejména ekonomickým, přírodovědeckým, sociologickým a právnickým tématům. „Celkově bylo v průběhu existence školy přijato ke studiu 786 studentů a v prvních deseti letech zde přednášelo 118 pedagogů, z toho 92 ukrajinské a 26 české národnosti.“⁴⁶

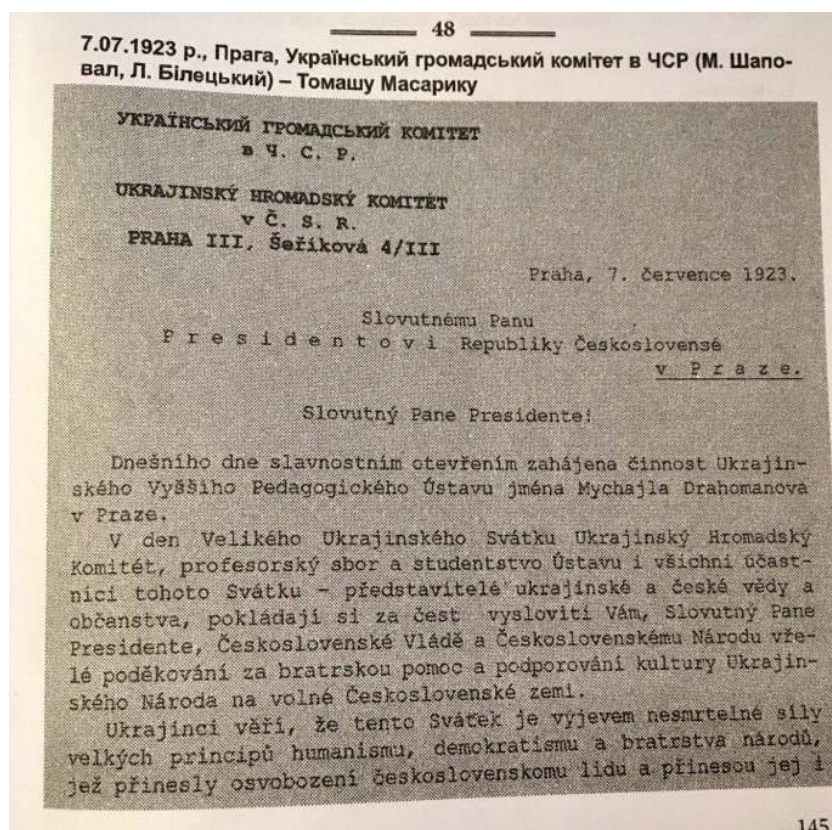
V rámci Ukrajinské hospodářské akademie byl založen Ukrajinský technicko-hospodářský institut, který se stal součástí akademie. Jelikož byla snížena státní podpora, nabízel svým studentům možnost dálkového studia. Asi po třech letech se z něj stala prakticky akademie a už nebylo možné prezenční studium. Zmenšily se platy zaměstnanců

⁴⁶ Ukrajinská hospodářská akademie a Ukrajinský technicko-hospodářský institut (1922–1945). *Speciální sbírky Slovanské knihovny* [online]. Praha [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <http://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=27>.

a někteří zde učili dokonce zadarmo. Ač okolnosti nebyly moc příznivé, škola se těšila stále úspěšné činnosti.

Dalším z významných institutů byl Pedagogický institut Drahoňanov, který vznikl v roce 1923 a jehož cílem bylo především školit ukrajinské lektory, aby byli schopni učit děti ukrajinských emigrantů v jejich mateřském jazyce. V roce 1925 se škola autonomizovala a stal se z ní vyšší pedagogický institut. Dokládám dokumentaci z knihy *Томаш Масарик і українці*, ve které je oznámení o slavnostním otevření a zahájení činnosti Vyššího Pedagogického Ústavu jména Mychajla Drahoňanova v Praze. Při institutu bylo založeno Ukrajinské gymnázium, které se zachovalo i přes druhou světovou válku, poté bylo přesunuto do Německa.⁴⁷

Obr. č. 10⁴⁸

Mezi další instituce, které působily v meziválečném Československu především pro ukrajinské emigranty, patří také Ukrajinské studio výtvarného umění. V Praze působila

⁴⁷ Ukrajinský pedagogický institut Mychajla Drahoňanova (1923–1933). *Speciální sbírky Slovanské knihovny* [online]. Praha [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=11>.

⁴⁸ Obr. č. 10 TOPINKA, Evžen. *Томаш Масарик і українці*. Lvov: Центр Європи, 2010. ISBN 978-966-7022-88-4. str. 145.

i tzv. Pražská básnická škola, která se utvořila zejména ze zástupců mladé generace. Básníci tvořili a vydávali své sbírky. Děť však nebylo příliš mnoho, zejména proto, že několik autorů předčasně a tragicky zemřelo. Například Jurij Darahan, který napsal historickou poemu Mazepa, umírá již ve svých 32 letech na tuberkulózu. Za stejných okolností umírají i básníci Maksym Hryva a Leonid Mosendz. Básníku, klavíristovi a pedagogovi Andriji Harasevyčovi se stal osudným jeho koníček horolezectví. Nesmíme opomenout také další jména významných ukrajinských básníků jako Olena Teliha, Ivan Irljavskij a Oleh Olžyč, jimž osud připravil neméně krutý konec života. Jelikož byli všichni tři politicky aktivní, byli surově popraveni nacisty. Jedním z básníků, který se dožil vyššího věku, konkrétně tedy 71 let byl Jevhen Malanjuk, známý pro svých 12 básnických sbírek. Na něj také bohužel nečekal důstojný konec života. Zemřel v roce 1968 opuštěný bez rodiny. Přestože činnost některých ukrajinských básníků nebyla příliš dlouhá, pro Československo se stala velmi významnou, jelikož básníci rozšiřovali ukrajinskou kulturu u nás a upevňovali povědomí o Básnické škole v Praze.⁴⁹

⁴⁹ Pražská škola ukrajinských emigrantských básníků. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pražská_škola_ukrajinských_emigrantských_básníků.

6.2. MIMOŠKOLNÍ INSTITUCE

Pozornost nebyla soustředěna pouze na vysoké školy a studenty. Vznikala spousta dalších ústavů a spolků, jako například pěvecké sbory, knihovny, muzea, vědecké společnosti nebo divadelní skupiny.⁵⁰ Pro Rusko je typická zejména jejich pravoslavná víra. Jelikož v Československu díky Ruské pomocné akci narostl počet občanů ruské a ukrajinské národnosti, a někteří v důsledku občanské války brzy zemřeli, proto v letech 1923-1927 bylo opravdu nutné rozšířit pravoslavnou část Olšanských hřbitovů. Tak tedy vzniklo Bratrstvo pravoslavných ruských občanů, které pečovalo a udržovalo hroby v Československu. Jejich název nesl zkratku „Успенское братство“ neboli Bratrství Nanebevzetí.⁵¹ Velkou pomoc ať už finanční, tak i duchovní poskytl významný politik Československa Karel Kramář. Je nutné podotknout, že Karel Kramář se nepodílel jen na této konkrétní akci, která se dotýkala spíše duchovní sféry. Pomáhal ruským emigrantům také tak, že jim zařizoval práci, přispíval finančně na ruské divadlo nebo na ruský Červený kříž.⁵²

Lidé v Československu se ve volném čase rádi věnovali sportu, a tak někteří ruští a ukrajínští emigranti projevíli zájem o to, zapojit se také do těchto sportovních aktivit. Proto také začaly vznikat různé sportovní spolky, jako například fotbalové týmy, tenisové oddíly, rytmická gymnastika, plavání anebo box. Je nutné podotknout, že mnohým z těchto spolků se nepodařilo stabilně fungovat. Nejvíce se dařilo tenisu a fotbalu. V roce 1926 byl založen Fotbalový klub ŠK Rus, který se rozvíjel ze sportovního Ruského kroužku fotbalistů. Z ekonomických institutů můžeme zmínit Ruské studentské družstvo, které vzniklo v roce 1923. Obrat v letech 1924-1925 činil 1 013 000 Kč, přičemž základní kapitál byl 30 000 korun českých. Družstvo získalo pomoc od Evropské studentské pomoci formou bezúročných půjček v hodnotě 20 000 korun českých. Svoji centrálu mělo na Ječné ulici a další oddělení například v Říčanech.

⁵⁰KOPŘIVOVÁ, Anastasie. Osudy ruské emigrace v Československu. *Paměť a dějiny* [online]. 2015 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/027-034.pdf> str.31.

⁵¹Храм Успения Пресвятой Богородицы. *СВЕТ ПРАВОСЛАВИЯ* [online]. Plzeň, 2008 [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <http://pravoslavieczech.cz/xram-uspeniya-presvyatoj-bogorodicy-42008/>.

⁵²Milovník vil a Ruska. Zajímavá fakta o Kramářovi. *SPUTNIK* [online]. Moskva, 2017, 19.12.2017 [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <https://cz.sputniknews.com/ceskarepublika/201712196462928-rusko-ceskoslovensko-kramar/>.

Další ze společností můžeme uvést „Obecně prospěšné stavební a bytové družstvo „Společný domov“, zapsané společenstvo s ručením obmez., Pro Prahu a okolí.“⁵³ Tato společnost se snažila pomáhat emigrantům řešit otázky spojené s bydlením. Tudíž nabízela bytové domy a malé domky za příznivé podmínky.

⁵³ POSTNIKOV, Sergej Pavlovič. *Ruskije v Praze 1918-1928*. Národní knihovna v Praze, 1995, str. 208.

7. RUSKÉ DIVADELNÍ SPOLKY V ČESKOSLOVENSKU

Důležitou složkou kultury národa je divadlo. Jak již bylo zmíněno, v rámci migrace k nám nepřijeli pouze profesori, studenti nebo vědci, ale také významní divadelní umělci. Tudíž divadelní činnost spolků byla nedílnou součástí kulturního života v Československu. Prezident Masaryk rád navštěvoval divadlo a byl si vědom toho, že je potřeba takové věci podporovat. Andrej Brej v knize *Ruskije v Prage 1918-1928* na divadelní spolky v meziválečném Československu pohlíží ze tří různých úhlů pohledu. Rozdělíme si je tedy na tři skupiny. První skupinou jsou divadla působící přímo v Praze, druhá skupina zahrnuje divadelní spolky, které k nám přijely z Ruska a třetí skupinou jsou divadla, která se utvořila v jiných evropských zemích.⁵⁴

7.1. RUSKÉ KOMORNÍ DIVADLO A PRAŽSKÁ SKUPINA MCHT

První skupinu, tudíž divadla, která působila v Praze, zastupují Ruské komorní divadlo a Pražská skupina MCHT. Ruské komorní divadlo hrálo ruský klasický repertoár, čímž seznámilo pražské publikum s takovým literárním materiálem, na kterém ruské divadlo vyrostlo. Ať už se jedná o jména jako Gončarov, Dostojevský, Tolstý, Gogol, Turgeněv a další. Z představení, které divadlo odehrálo, můžeme uvést například Šlechtické dílo na předlohu románu Ivana Sergejeviče Turgeněva. Premiéra se uskutečnila 8.2.1923 ve Stavovském divadle.⁵⁵ Ředitelem Ruského komorního divadla byl Michail Surgučev a režiséry Naděždin a Strenskovský.

Pražská skupina MCHT byla divadelní spolkem, který vznikl z některých členů Moskevského uměleckého divadla, které v roce 1921 hostovalo po evropských zemích. Část se jich vrátila do Ruska a část zakotvila v Praze, kde si od roku 1923 začali říkat Pražská skupina MCHT. Publiku v Praze tento divadelní spolek představil taková díla, která už znal a měl nazkoušené z Moskvy. K tak významným jménům, které představilo obecnstvu Ruské komorní divadlo, Pražská skupina MCHT přidala další osobnosti jako Čechova a jeho několik děl, provedení Gorkého dramatu *Na dně*, *Kateřinu Ivanovnu*

⁵⁴ POSTNIKOV, Sergej Pavlovič. *Ruskije v Prage 1918-1928*. Národní knihovna v Praze, 1995, str. 322-329.

⁵⁵ Šlechtické hnízdo (Ruské komorní divadlo) (Činohra). *Archiv Národního divadla* [online]. Praha [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/dokument.aspx/default>.

od Andrejeva, drama Dostojevského *Ves Stěpančikovo* nebo Gogolovu *Ženitbu*.⁵⁶ Skupina byla vedena M. Germanovou a N. Massalitinovem. Mezi herci, kteří působili v této Pražské skupině, byl například V. Greč, S. Komissarov, P. Pavlov, V. Pavlova, A. Vyrubov, E. Krasnopolskaja, G. Serov a další. Divadelní spolek, který vznikl v Praze v dalších letech hostoval i v Jugoslávii, Lotyšsku, Paříži a USA.

7.2. DIVADELNÍ SOUBOR MCHT

Do druhé kategorie patří divadla, která k nám přijela z jiných zemí. My zde představíme divadelní spolek MCHT, známý také pod názvem Kačalovská skupina, jelikož jejím hlavním vedoucím byl ruský herec Vasilij Kačalov.⁵⁷ Do Prahy tento divadelní spolek zavítal v rámci posledního zájezdu v roce 1921, kdy započal svoji činnost u nás divadelní hrou *Višňový sad* v Divadle na Vinohradech. Na prknech tohoto divadla odehrál ještě několik desítek představení, přičemž z nejznámějších dramát můžeme uvést například *Tři sestry*, *Na dně* nebo *Bratři Karamazovi*. Kačalova divadelní skupina se v Praze dočkala srdečného přijetí nejen od tisku, ale také od publika. Velmi často se stávalo, že představení byla vyprodaná, což byl velký úspěch. Divadlo na Vinohradech neboli Vinohradské divadlo měl MCHT v pronájmu. Československá vláda v rámci finanční podpory divadelnímu spolku poskytla slevu. Tato státní pomoc se projevila také v době divadelní pauzy, kdy souboru bylo umožněno trávit čas na zámku Neuberk, kde současně pobývali všichni členové a tvořili novou divadelní hru. Něco nového byla pro soubor podzimní premiéra Hamleta. Nejen proto, že to bylo poprvé, co spolek představil inscenaci, která není od ruského autora, ale také proto, že většina doposud odehraných her již byla představena v Moskvě. A provedení Hamleta se stalo jejich první originální hrou. Na předvedení této hry netrpělivě čekali kritici, recenzenti a hlavně publikum. Panovaly však jisté obavy, aby toto provedení nebylo příliš ruské. Tyto obavy bral soubor na vědomí a provedení Hamleta diváky zaujalo především hereckými výkony a překrásnými kostýmy. Bohužel ale nezanechalo v lidech silnější zážitek. MCHT s výslednou realizací této inscenace nebyl také příliš spokojen, proto derniéra tohoto divadelního představení se odehrála 10. října, což bylo ani ne celý měsíc od uvedení hry. Tím také divadelní spolek

⁵⁶ POSTNIKOV, Sergej Pavlovič. *Russkije v Praze 1918-1928*. Národní knihovna v Praze, 1995, str.322-329.

⁵⁷ Tamtéž.

uzavřel svoji kapitolu v Praze a přesídlil se nejprve do Bratislavy a poté do Vídně. Kvůli obavám z rozpadu Moskevského uměleckého akademického divadla, se v roce 1922 Kačalov, Berněsev, a Tarasova spolu s dalšími vrátili do Moskvy.⁵⁸ Ti, kteří zůstali, utvořili již zmiňovanou Pražskou skupinu MCHT.

7.3. DIVADELNÍ SOUBOR MODRÝ PTÁK, ROMANTICKÉ DIVADLO A ĎAGILEVŮV BALET

Divadlo Modrý pták, původním ruským názvem *Синяя Птица*, se řadí do třetí skupiny, tedy k divadelním souborům, které vznikly za hranicemi Československa. Za jeho zakladatele je považován Jakob Južnyj. Zpočátku to vypadalo, že kvůli problémům s Ministerstvem zahraničí divadlu Modrý pták nebude ani povolen vjezd do Československa, ale po splnění všech podmínek, mezi které patřilo například, předložit seznam všech herců nebo upřesnit, ve kterých městech bude divadlo vystupovat, se divadelní soubor do Československa přeci jen dostal. Pod režisérskou taktovkou N. F. Balieva se z malého divadelního souboru stalo opravdové umění. Pozornost věnovali dekoracím a detailům, které doplňovali talentem herců.⁵⁹

Romantické divadlo známé také pod názvem Romantický balet (*Романтический балет*), je známo především pro svého zakladatele Borise Romanova. Díky jeho talentu, nadání pro choreografii, Romantický balet předvedl v Praze silná představení, ze kterých si lidé odnesli intenzivní zážitek. Mimo Romanova v souboru působila Jelena Smirnova, Klaudia Pavlova, Elza Krjuger, Anatolij Obuchov a další. Pěkné kulisy měli na starost Čelincev a Gončarova. V Archivních dokumentech Národního divadla jsme vypátrali, že Romantické divadlo předvedlo své pohostinské hry například ve Stavovském divadle a Národním divadle. V dubnu roku 1923 předvedlo na prknech divadla představení *Dianin lov*, *Oběť Atoragy*, *Andalusiana a Tanečnice a loupežnice*. Dirigentem byl proslulý Pomerančev a o scénu a kostýmy se postaral Leon Zack.⁶⁰

⁵⁸ KUNCOVÁ, Simona. *RUSKÝ DIVADELNÍ ŽIVOT V MEZIVÁLEČNÉ PRAZE* [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z:

file:///C:/Users/martkr03/Downloads/BPTX_2012_1_11210_0_312963_0_134082.pdf. Bakalářská práce. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. Vedoucí práce Mgr. Alena Sarkissian, Ph.D. str. 15-20.

⁵⁹ POSTNIKOV, Sergej Pavlovič. *Russkije v Praze 1918-1928*. Národní knihovna v Praze, 1995, str.322-329.

⁶⁰ Pohostinská hra Ruského romantického divadla. *Národní divadlo* [online]. Praha [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/default.aspx?jz=cs&dk=Predstaveni.aspx&pr=55353&sz>.

Co se týká významu ruského baletu, jeho historie a vzácnosti, *Ďagilevův balet* je jedním z neznámějších baletních souborů. U zrodu ansámblu stál známý umělecký kritik a spoluzakladatel časopisu *Svět umění* Sergej Pavlovič Ďagilev. S myšlenkou uspořádat první baletní představení přišel jeho přítel Alexandr Benois. Tento nápad se Ďagilevovi zalíbil. Byla však zapotřebí najít choreografa a režiséra, což se mu povedlo. Své první představení soubor předvedl v Paříži, kde Ďagilev uplatňoval své nápady na nové a moderní představení. Ďagilevův balet se těšil úspěchu, a proto se v dalších letech objevil i v jiných městech Evropy. Hostoval například v Londýně, Německu, Madridu nebo ve Vídni. Do Prahy zavítal poprvé v roce 1914 a poté se v Praze objevil až o 13 let později, v roce 1927.⁶¹

⁶¹ SONIA, Válečková. *RUSKÉ DIVADELNÍ SPOLKY PŮSOBÍCÍ V MEZIVÁLEČNÉM ČESKOSLOVENSKU* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: https://theses.cz/id/77v00d/diplomov_prce_-_Sonia_Vle_kov_hotov.pdf. Bakalářská práce. FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI. Vedoucí práce Doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D. str. 46-48.

ZÁVĚR

Cílem naší práce bylo zjistit, jak vznikl vztah Masaryka k východním zemím, konkrétně k Rusku a Ukrajině, zmapovat tyto vztahy zejména díky dostupné korespondenci, která se zachovala z dob, kdy Masaryk komunikoval s představiteli jmenovaných států. Dalším z cílů bylo zaměřit se na ruskou a ukrajinskou emigraci v Československu a na instituce, které u nás vznikaly pro příchozí migranty.

Naše práce se dělí na sedm kapitol. V první části se věnujeme historickým mezníkům, které předcházely vzniku Československa, následnému formování tohoto nového státního celku, který byl poté schopný přijmout několik tisíc běženců. Díky přístupným materiálům, které mapují historické mezníky Ruska a Ukrajiny na přelomu 19. a 20. století, se nám v druhé a třetí kapitole podařilo objasnit, co bylo příčinou ruské a ukrajinské emigrace do států Evropy a zejména do Československa. Ruští a ukrajinští občané byli zasaženi novým režimem, který se dostával k moci v letech 1921-1922, nesouhlasili s novou vládou, a proto se rozhodli emigrovat. Objasnili jsme, jak důležitou roli v této tíživé době pro ruské a ukrajinské migranty sehrál náš první prezident Tomáš Garrigue Masaryk.

Čtvrtá kapitola je věnována vztahu Masaryka k Ukrajině a samotným Ukrajincům. Máme možnost nahlédnout na tyto vztahy z více stran. Historicky dochované dokumenty a dopisy nám umožňují odhalit vztahy mezi vládními činiteli Ukrajiny a Československa. Zjišťujeme, že z politického hlediska se Masaryk držel stranou a ilustrujeme si to na konkrétní situaci, kdy se Ukrajina chtěla stát samostatným státním celkem mimo Rusko.

V páté kapitole se zaměřujeme na vznik Masarykova vztahu k Rusku. Masaryk si vážil ruské kultury a inteligence, poznával Rusko zejména skrze literaturu. Mezi jeho nejoblíbenější ruské autory patřil Tolstý a Dostojevský. Orientujeme se na jeho korespondenci s Tolstým, s kterýmž se také setkal. Vypátrali jsme rovněž, že Masaryk se několikrát do Ruska vydal na cesty, a tak objasňujeme, co bylo příčinou těchto zájezdů. V této kapitole představujeme také dopisy s dalšími představiteli Ruska. Například s historikem a Slavistou Lamanským, akademistou a literárním kritikem Pypinem nebo historikem Viskovatovem. Zjistili jsme, že Masarykova osobnost se značně formovala. V roce 1889 psal v dopise Viskovatovi, že si opravdu přeje žít v Rusku, což poukazuje na jeho postoj k této zemi. Na konci 80. let 20. století přerušil komunikaci s Tolstým a s ostatními, se kterými doposud udržoval kontakt, začal se věnovat občanské aktivitě a budovat politickou kariéru.

V pořadí šesté kapitole jsme si kladli za cíl zaměřit se na ruskou a ukrajinskou emigraci u nás. Zejména jsme naši pozornost věnovali tzv. Ruské pomocné akci, díky které bylo do Československa přijato několik tisíc lidí. Tito lidé se prokazovali Nansenovskými pasy, které byli mezinárodně uznávaným dokladem. Zjistili jsme, jak vysoké částky Československo vynaložilo, aby zabezpečilo ruské a ukrajinské emigranty. Opět se vracíme k Masarykovu vztahu se svými známými v Rusku, kteří tam bohužel po bolševickém převratu uvízli. Mezi tyto jeho přátele, kteří se ocitli bez peněz, patřil například Ernest Radlov, kterému Masaryk na dálku poskytoval finanční prostředky.

Sedmá kapitola zahrnuje instituce, které v Československu vznikly pro příchozí emigranty. Jelikož „mladé“ Československo považovalo zmiňovanou Ruskou pomocnou akci také jako pozvednutí české kultury, počítalo s tím, že příchozí migranti, mezi kterými byli učenci, profesori nebo divadelníci, mu budou nápomocni v rozvíjení oblastí kultury, vědy nebo vzdělání. Nejdříve se orientujeme na studenty, kterým bylo studium v Československu umožněno s tak výhodnými podmínkami, jako v žádném jiném evropské státě. Nemuseli hradit ubytování ani stravu, a když dosahovali dobrých studijních výsledků, byla jim poskytována stipendia. V této kapitole nás zajímaly také ukrajinské školní instituce, kterých v meziválečném Československu vzniklo hned několik. Kniha *Russkije v Prage 1918-1928* nám umožnila představit i několik mimoškolních institucí, jako například náboženský spolek, sportovní kluby nebo začínající ekonomické instituty. V poslední části této kapitoly se věnujeme divadelním spolkům, které jsme vyčlenili na tři skupiny. V první fázi se věnujeme divadelním spolkům, které působily v Praze. Zde zmiňujeme například Ruské komorní divadlo nebo Pražskou skupinu MCHT. V druhé fázi se orientujeme na divadlo, které k nám přijelo z Ruska a v poslední třetí fázi hovoříme o souborech, které vznikly za hranicemi Československa.

Téma, kterému se v bakalářské práci věnujeme je pro nás velmi přínosné zejména z toho důvodu, že se dozvídáme spoustu nových informací o našem prvním prezidentovi Masarykovi, a především o jeho vztahu k Rusům a Ukrajincům. Nejvíce užitečným pro nás bylo zkoumání konkrétních situací a korespondencí, které nám objasnily, jaké tyto vztahy byly a také odhalily další kladné charakterové vlastnosti Tomáše Garrigua Masaryka. Cíle, které jsme si stanovili v úvodu práce jsme v rámci možných a dostupných materiálů splnili.

РЕЗЮМЕ

Работа посвящена отношению Т. Г. Масарика к русским и украинцам. Мы попытались сосредоточиться на доступной корреспонденции с представителями России и Украины, на связях, которые возникли между Т.Г. Масариком и вышеназванными государствами. Мы уделили внимание, прежде всего, российским и украинским эмигрантам в Чехословакии и событиям, которые привели к эмиграции. Мы также рассмотрели, какие учреждения создавались для эмигрантов, приехавших сюда в рамках Русской акции помощи, организованной именно Томашем Масариком. Упоминаем и театральные коллективы, которые действовали в Праге, приехали сюда из России или образовались за рубежом.

Наша работа состоит из семи глав. В первой главе мы рассматриваем основные исторические события, предшествовавшие образованию Чехословакии, а также последующее формирование этого нового государства, которое впоследствии смогло принять несколько тысяч беженцев, и его политическую систему. Мы описываем ситуацию и настроение в недавно образовавшейся Чехословакии. Благодаря доступным материалам, позволяющим выделить основные исторические события в России и на Украине на стыке XIX и XX веков, нам во второй и третьей главах удалось объяснить, что стало причиной российской и украинской эмиграции в Европу и, в частности, в Чехословакию. Российские и украинские граждане эмигрировали в государства Центральной Европы впервые после событий 1917 года — это стало первой волной эмиграции. Несколькими годами позже, в 1922 году, они оказались под влиянием нового режима, пришедшего к власти после образования СССР. Несколько тысяч человек не были согласны с новым правительством, и потому решили эмигрировать. Мы объясняем, какую важную поддержку оказал то время русским и украинским эмигрантам наш первый президент Томаш Гарриг Масарик.

Четвертая глава посвящена отношению Масарика к Украине и украинскому народу. Нам представилась возможность рассмотреть эти отношения с нескольких сторон. Сохранившиеся исторические документы и письма позволили нам узнать подробнее об отношениях между государственными деятелями Украины и Чехословакии. Нам стало известно, что в сфере политики Т.Г. Масарик держался в стороне, и демонстрируем это на конкретном примере, когда Украина хотела стать независимым государством, отдельным от России. Мы уделяем внимание переписке

с первым украинским президентом Грушевским и подтверждаем, что между ним и Масариком состоялась личная встреча. Мы также представляем документы, подтверждающие, что Чехословакия оказывала финансовую поддержку украинцам, оказавшимся без средств к существованию.

Пятая глава посвящена формированию отношения Т.Г. Масарика к России. Здесь мы возвращаемся в его детство, то есть в то время, когда он приступил к изучению русского языка. Масарик высоко ценил русскую культуру и интеллигенцию, его знакомство с Россией состоялось, прежде всего, через литературу. Среди его самых любимых русских писателей были Л. Толстой и Ф. Достоевский. Мы ссылаемся на его переписку с Л. Толстым, с которым он также встретился. Нам удалось выяснить, что Масарик несколько раз побывал в России, и мы объясняем, что было причиной этих поездок. Как нам стало известно, он вел записки об этих встречах. Л. Толстой был для Масарика той личностью, через которую он хотел познать Россию. В этой главе мы также рассматриваем письма, которые он начал писать уже в начале 80-х годов российским представителям. Среди них такие личности, как историк и славист В. Ламанский, академик и литературный критик А. Пыпин, который в письмах, адресованных Масарику, говорит о своем отношении к нашему народу и выражает свое глубокое признание и уважение к Масарику.

Мы выяснили, что личность Масарика значительно менялась. В 1889 году он писал в письме Висковатову, что очень хочет жить в России, что говорило и о его отношении к этой стране. К концу 80-х годов XX века он прекратил переписку с Толстым и остальными, с кем до тех пор поддерживал отношения. До 1889 года можно было найти целый ряд писем, а после этого момента -- ни одного. Масарик стал заниматься общественной деятельностью и развивать политическую карьеру.

В шестой главе нашей целью было сосредоточиться на эмиграции россиян и украинцев в нашу страну. Большое внимание уделено Русской акции помощи, благодаря которой Чехословакия приняла несколько тысяч человек. Одним из источников, который оказался очень полезным для нашей работы, стало интервью с Петром Щедровским, заместителем директора Института философии Российской академии наук, доступное в Интернете. Нам удалось выяснить, что эмигранты в Чехословакии предъявляли в качестве удостоверений личности так называемые «нансеновские» паспорта, которые служили признанным международным документом. Мы выяснили, какие крупные суммы выделила Чехословакия

на обеспечение российских и украинских эмигрантов. Мы также упоминаем несколько выдающихся личностей, которые во время этой волны эмиграции нашли приют в Чехословакии. Здесь мы снова возвращаемся к отношениям Масарика со своими знакомыми в России, которые, к сожалению, не смогли выехать из страны после большевистского переворота. Среди его друзей, которые остались без средств к существованию, был, например, Эрнест Радлов, который познакомил Масарика с творчеством Достоевского, очень любившегося ему. Масарик на расстоянии оказывал финансовую поддержку своему другу, оказавшемуся в трудном положении.

Седьмая глава описывает учреждения, возникшие в Чехословакии для приезжих эмигрантов. Так как Чехословакия считала вышеупомянутую Российскую акцию помощи своего рода подъемом чешской культуры, здесь создавались учреждения, прежде всего, в области образования, науки, культуры, спорта, а также общественного характера. Чехословакия образовалась в 1918 году, и все эти направления в ней только развивались. Считалось, что приезжие эмигранты, среди которых были ученые, профессора, деятели театра помогут относительно молодому государству в развитии этих сфер.

В первую очередь, мы обращаем внимание на студентов, которым обучение в Чехословакии предоставлялось на таких выгодных условиях, каких не было ни в одном другом европейском государстве. Студентам не нужно было оплачивать проживание или питание, а за хорошие успехи им предоставлялась стипендия.

В этой главе нас интересовали также украинские учебные заведения, которых в межвоенной Чехословакии появилось сразу несколько. Среди наиболее известных можно назвать Украинскую хозяйственную академию, Украинский технико-хозяйственный институт, Украинский независимый университет, Педагогический институт им. Драгоманова и другие. В число украинских учебных заведений мы включили и Пражскую школу поэзии, которая образовалась по инициативе молодых поэтов. Она стала известной, прежде всего, благодаря знаменитым авторам, таким как Олена Телига, Олег Ольжич, Иван Ирлявский и другие.

Книга *«Русские в Праге 1918-1928»* позволила нам раскрыть и несколько образований неакадемического характера, таких как, например, религиозное сообщество, возникшее по причине недостаточной вместимости православной части Ольшанского кладбища. Сюда также входили спортивные клубы или начинающие экономические учреждения.

В последней части этой главы мы останавливаемся на театральных коллективах, которые мы разделили на три группы. В первую очередь, говорим о театральных коллективах, которые действовали в Праге. Здесь мы упоминаем, например, Российский камерный театр или Пражскую труппу МХАТа. Второй группой являются театральные коллективы, приехавшее к нам из России, а на последнем, третьем этапе мы говорим о коллективах, образовавшихся за пределами Чехословакии.

ZDROJE

Česká bibliografie:

1. ČAPEK, Karel. *Hovory s T.G. Masarykem*. Praha: Československý spisovatel, 1969.
2. DOUBEK, Vratislav. *T.G. Masaryk a česká slovanská politika 1882-1910*. Praha: Akademie věd České republiky, 1999. ISBN 80-200-0726-1.
3. *Korespondence TGM*. Gabčíkova 10, Praha 8: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2015. ISBN 978-80-87782-42-2.
4. MASARYK, T. G. *Rusko a Evropa I*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1995
5. PEČENKA, Marek a Bohuslav LITERA. *Dějiny Ruska v datech*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-86569-14-7.
6. RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul Robert MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7106-409-1.
7. ZUBOV, Andrej. *Dějiny Ruska 20. století - díl 1*. Praha: Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha3, 2014. ISBN 978-80-257-0921-4.

Cizojazyčná bibliografie:

8. MUŠINKA, Mikuláš akad. DrSc. *Zakarpatská Ukrajina v rámci Československa (1919-1939)*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2000. ISBN 80-8068-012-4.
9. POSTNIKOV, Sergej Pavlovič. *Ruskije v Prage 1918-1928*. Národní knihovna v Praze, 1995.
10. TOPINKA, Evžen. *Томаш Масарик і українці*. Lvov: Центр Європи, 2010. ISBN 978-966-7022-88-4.
11. ГРУШЕВСЬКИЙ, М.С. *НАРИС ІСТОРИЇ КИЇВСЬКОЇ ЗЕМЛІ*. Киев: Наукова думка, 1991. ISBN 5-12-002670-2.
12. КРИП'ЯКЕВИЧ, Іван а Мирон ДОЛЬНИЦЬКИЙ. *ІСТОРІЯ УКРАЇНИ*. второе издание. Львів: Меморіал, 1991. ISBN 5-7707-1432.8.

Elektronické knihy:

13. *České země a Československo ve 20. století* [online]. 2013 [cit. 2019-03-07]. ISBN: 978-80-87535-76-9. Dostupné z: <file:///C:/Users/martkr03/Downloads/Ceske+zeme+a+Ceskoslovensko+ve+20.+stoleti.pdf>

Internetové zdroje:

14. Velvyslanectví České republiky v Moskvě. *Velvyslanectví České republiky v Moskvě* [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/moscow/cz/vzajemne_vztahy/historie_cesko_ruskych_vztahu/rozhovor_o_ruske_mezivalecne_emigraci_v.html
15. KŠICOVÁ, Danuše. *Přehled historických událostí Ukrajiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2014 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/131876/Books_2010_2019_090-2014-1_8.pdf
16. LÍZLOVÁ, Eliška. *Tomáš Garrigue Masaryk a Lev Nikolajevič Tolstoj* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gl6n3l/100226-667724588.pdf?fbclid=IwAR1OsB9KMbyDKbR9QTQnyKnplRz4mfgasGuzXprbVtrplsSldnF7fNwnzvU>. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Prof. PhDr. Miroslav Zahradka, DrSc.
17. JUST, Jiří. Konec ruské akce. Rozhovor o ruské meziválečné emigraci v Československu. *Aktuálně.cz* [online]. 2013, 2.4.2013 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <http://blog.aktualne.cz/blogy/jiri-just.php?itemid=19600>
18. RÁBELOVÁ, Marie. *Život ruských gymnázií v meziválečném Československu*. Praha, 2018. Bakalářská. Univerzita Karlova. Vedoucí práce Doc. PhDr. Hanuš Nykl, Ph.D.
19. BC. DOBROVOLNÁ, Tereza. *ŠKOLSTVÍ A PEDAGOGIKA V ŽIVOTĚ RUSKÉ EMIGRACE V MEZIVÁLEČNÉM ČSR*. Olomouc, 2014. Magisterská diplomová práce. FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI. Vedoucí práce Doc. Mgr. Jitka Komendová, Ph.D.
20. Milovník vil a Ruska. Zajímavá fakta o Kramářovi. *SPUTNIK* [online]. Moskva, 2017, 19.12.2017 [cit. 2019-03-18]. Dostupné z:

- <https://cz.sputniknews.com/ceskarepublika/201712196462928-rusko-ceskoslovensko-kramar/>
21. KUNCOVÁ, Simona. *RUSKÝ DIVADELNÍ ŽIVOT V MEZIVÁLEČNÉ PRAZE* [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: file:///C:/Users/martkr03/Downloads/BPTX_2012_1_11210_0_312963_0_134082.pdf. Bakalářská práce. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. Vedoucí práce Mgr. Alena Sarkissian, Ph.D.
 22. KOPŘIVOVÁ, Anastasie. Osudy ruské emigrace v Československu. *Paměť a dějiny* [online]. 2015 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/027-034.pdf>
 23. ДОУБЕК, Вратислав а АНТОН КАЙМАКОВ. ЧЕХОСЛОВАЦКАЯ «СОЛОМИНКА» ДЛЯ РУССКОЙ КУЛЬТУРЫ. *Radio Praha* [online]. Praha, 2016, 16.11.2016 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://www.radio.cz/ru/rubrika/progulki/russkij-golos-dlya-chexoslovakii>
 24. Tomáš Garrigue Masaryk, prezident 1918 - 1935. *Volba Prezidenta České republiky* [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: http://www.volba-prezidenta.cz/tomas_garrigue_masaryk_prezident_1918__1935/
 25. HOFMANOVÁ, Vratislava. Život za první republiky. Bylo dobře?. *I60.cz* [online]. Jarkovská 5, 153 00 Praha 5: i60 Publishers, 2018 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.i60.cz/clanek/detail/19370/zivot-za-prvni-republiky-bylo-dobre>
 26. PEHR, Michal. Masaryk: U Tolstého jako v náboženském parlamentu. *Katolický týdeník*[online]. Antala Staška 511/40, 140 00 Praha 4 – Krč, 10.11.2010 [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/masaryk-u-tolsteho-jako-v-nabozenskem-parlamentu.html>
 27. Ruská pomocná akce (1921-1945). *Encyklopedie migrace* [online]. Praha [cit. 2019-03-13]. Dostupné z: <https://www.encyclopediaofmigration.org/ruska-pomocna-akce>
 28. Ukrajinská hospodářská akademie a Ukrajinský technicko-hospodářský institut (1922–1945). *Speciální sbírky Slovanské knihovny* [online]. Praha [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <http://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=27>
 29. Храм Успения Пресвятой Богородицы. *СВЕТ ПРАВОСЛАВИЯ* [online]. Plzeň, 2008 [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: <http://pravoslaviecz.cz/xram-uspeniya-presvyatoj-bogorodicy-42008/>

30. Šlechtické hnízdo (Ruské komorní divadlo) (Činohra). *Archiv Národního divadla* [online]. Praha [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <http://archiv.narodni-divadlo.cz/dokument.aspx/default.aspx?jz=cs&dk=Inscenace.aspx&sz=0&ic=5267&abc=0&pn=456affcc-f402-4000-aaff-c11223344aaa>
31. Ukrajinský pedagogický institut Mychajla Drahomanova (1923–1933). *Speciální sbírky Slovanské knihovny* [online]. Praha [cit. 2019-03-27]. Dostupné z: <http://sbirkysk.nkp.cz/index.php?page=sbirky&id=11>
32. Pražská škola ukrajinských emigrantských básníků. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pražská-škola-ukrajinských-emigrantských-básníků>